

עזרא החיצוני

מ ב א

א. שם הספר.

הספר עזרא החיצוני אין לו שם וזכר בספרות העברית, משום שמקורו העברי הלך לאיבוד, ודאי כמה זמן לפני החורבן, ולא נשאר הימנו אלא תרגומו היווני. אצל נכרים יש לו לספר זה כמה שמות: א) עזרא א' או א (כך בכ"י היותר חשובים של הביבליה היוונית, כגון הכ"י הוואטיקיני, וכן בסורי וברומי שקודם להירונימוס, משום שהספר קבוע בהם קודם עזרא-נחמיה, וודאי קבעוהו כך על שם קדמות המאורעות המסופרים בהתחלתו – פסח של יאשיהו המלך – להתחלתו של עזרא-נחמיה), ב) עזרא ב' או B (בכ"י נוסח לוקיאנוס, ונקרא כך משום שהוא קבוע באותם הכ"י אחר עזרא-נחמיה, שהם נחשבים ספר אחד ונקראים עזרא סתם), ג) עזרא ג' (בביבליה הרומית, למן זמנו של הירונימוס, שהוא לא הכניס ספר זה לתוך תרגומו, שלא היה מחשיבהו וקרא לו בשם *tritus Esdrae*=עזרא השלישי, משום שלעזרא ונחמיה הוא קורא עזרא א' ועזרא ב'). ועוד יש כ"י (אלכסנדרני, מן המאה ה-17) שהספר נקרא בו בשם *δ λεγεύς* (=הכהן, כלו' עזרא הכהן) סתם, ובכ"י יווני אחר (מפירינצי) הוא נקרא בשם דברי הימים ג' (*3 Paraleipomenon*).

לנו, היהודים, חשוב הספר הרבה משום שהוא משמש לנו מקור שני לגבי עזרא-נחמיה להבנת אותה התקופה הנפלאה שבדברי ימינו שיחידה היא לנו ואין עוד חבר לתקופה זו מבחינת התהוותה של היהדות לשם אלפי השנים הבאות לאחר גלות בבל. וראוי הוא ספר זה להקרא בשם עזרא החיצוני, כדי להבדילו מעזרא-נחמיה שבמקרא.

ב. תכן הספר.

הספר פותח בפרשת הפסח שעשה יאשיהו המלך בשנת י"ח למלכו, ומכאן ואילך הוא הולך ומספר בקיצור על מלכי יהודה האחרונים וחרבן בית ראשון והוא עובר לספר ברחבה על עלית בבל בימי כורש עד שהוא בא אל סיפור קריאת התורה על ידי עזרא ברחוב שלפני המקדש, וכאן נקטע הספר באמצעו של ענין ואף באמצעיתו של פסוק. תכנו של הספר בפרטות הוא:

א' א'-ניח (=דה"ב ל"ה א'-ל"ו כ"א): פסח שלישיהו המלך, התנגשותו במלחמה עם פרעה נכו על יד כרכמיש ומותו (בש' 608), מלכי יהודה האחרונים עד חרבן בית ראשון וגלות בבל (586).

ב' א'-י"ד (=דה"ב ל"ו כ"ב-כ"ג ועזרא א'-י"א): כרוזו של כורש לעליה ולבנין בית המקדש ועליית ששבצר הנשיא ליהודה עם כלי המקדש ועם בני הגולה (537).
ב' ט"ו-כ"ה (=עזרא ד' ז'-כ"ד): הפרעת השמרונים בבנין הבית במלשינותם אל ארתחשסתא מלך פרס.

ג' א'-ה' ו' (אין תקבלת במקרא): פרשת זרובבל המספרת על המשתה שעשה דריוש המלך ועל התחרותם של שלשת שומרי ראשו בניסוח דבר חכמה על הענין מה עז ביותר בעולם, וזרובבל שהיה מן השלשה נצח באותו ענין ומצא חן בעיני דריוש ולבקשתו נתן לו דריוש רשיון לעליית הגולים לארצם ולבנין המקדש. בסוף הפרשה באה רשימה קצרה של אותה עליה.

ה' ז'-ע' (=עזרא ב' א'-ד' ה' וכ"ד, לפ"ו אין תקבלת): רשימת העולים עם זרובבל, הבאת קרבנות וחגיגת הסכות ובנין המקדש ע"י זרובבל וישוע כהן גדול, שכל אותו הזמן מימות כורש ועד השנה השנית לדריוש (520) היה הבנין מופרע בעטיים של השמרונים. ו' א'-ז' ט"ו (=עזרא ה' א'-ו' כ"ב): חידוש הבנין בשנה השניה של דריוש ובסיועו, גמר הבנין בשנה הששית לעלית זרובבל, חנוכת הבית ועשיית הפסח. ח' א'-ט' ל"ו (=עזרא ז' א'-י' מ"ד): עליית עזרא על פי כרוזו של ארתחשסתא המלך בשנה השביעית למלכו, רשימת העולים ופעולתו של עזרא בביטול נישואי התערובות. ט' ל"ז-נ"ה (=נחמיה ז' ע"ב-ח' י"ג): קריאת התורה באזני העם על ידי עזרא הירושם שעשתה אותה קריאה בעם. מן התכן נראה שרובו של עזרא החיצוני יש לו תקבלות בספרים עזרא-נחמיה ודברי הימים ומיצוטו, והיא פרשת זרובבל, הוא חומר שאין לו תקבלת בשום מקום.

ג. על שלימותו של הספר.

ספר עזרא החיצוני אינו ספר שלם: הוא נראה קטוע ראשו וסופו. הוא עושה רושם של קטע מספר היסטורי גדול: פותח הוא באמצע דברי ימיו של יאשיה המלך, ודוקא בעשיית הפסח בשנת י"ח למלכותו, וכמו-כן הוא נקטע בסופו באופן פתאומי באמצעיתו של פסוק (=נחמיה ח' י"ג) בלשון: וַיִּאָקְפוּ (=Καὶ ἐπισυνέχθησαν), וכאילו מתבקש מעצמו ההמשך בלשון: ביום השני (ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ δευτέρᾳ). והקורא בספר עומד תמה: מה היה בתחלתו ומה היה בסופו?

ד. מהיכן נטל המחבר את החומר.

החומר שבס' עזרא החיצוני שנמצאות לו תקבלות בעזרא-נחמיה ודברי הימים לא ניטל ישר מאותם הספרים. על ענין זה אפשר לעמוד מתוך השוואה: נראה שהוא שאב מתוך מקורות ראשוניים עבריים שהשתמשו בהם אף בעלי אותם הספרים. יש שהם הגיהו את המקורות שהשתמשו בהם לרגל מלאכתם, ואילו הוא השאיר את המקור כמות שהיה לפניו בלי שום הגהה או תוספת, כגון ב' א' הוא פותח הענין בלשון בשנת א' ח'ת, אע"פ שלפי המשך הענין היה צריך להוסיף ו' החיבור, שהרי הוא מתחיל לספר בענין שהוא ניגוד למה שסיפר קודם לכן: בימי מלכי יהודה האחרונים באה פורענות של חורבן וגלות, ואילו בימיו של כורש באה הישועה. אבל בדה"ב ל"ו כ"ב ועזרא א' א' נפתחת פרשה זו ב"ו (=ובשנת אחת), ויש, להפך, שאותם הספרים מסרו את החומר כמות שהיה לפניהם ובעל עזרא החיצוני שינה את הצורה, כגון החלקים הארמיים שבעזרא המקראי נעתקו בו בספר בלשונם המקורית, ואילו בעל עזרא החיצוני מסרם בתרגום עברי, כמו שנראה מן השם הארמי תַּתְּנִי שהוא מוסרהו בצורה עברית שְׁשַׁנִּי (Σιούσνης), בהחלפת הת"ו הארמית בשי"ן עברית. ואף מתוך סידור החומר נראה שלא ראה בעל עזרא החיצוני את עזרא המקראי, שהרי נטל הפרק על פעולות עזרא, שנקבע בנחמיה ז' ע"ב-ח' י"ג, וקבעוהו במקום שקבעוהו. ומתוך כך, כיון ששני הספרים, המקראי והחיצוני, לא קרבו זה אל זה, אפשר לעמוד מתוך השוואתם על בירורן של כמה נוסחאות ופירושי כמה מקומות קשים שבעזרא המקראי ובדברי הימים ב' ל"ה-ל"ו.

כמו-כן אין ספק שפרשת זרובבל (ג' א'-ה' ו') מעיקרה עברית נכתבה. דבר זה נראה קודם-כל מתוך טעויותיו של המתרגם היווני בקריאת העברי: הוא מחליף מתוך טעות עי"ן בה"א ויצאו לו הרים במקום ערים (ד' ד'), או חיית בה"א ויצא לו להיות במקום לחיות (ד' י"ז), הוא קורא ארצו במקום אמו (ד' כ') או הוא משתמש במליצות עבריות מן

המקרא, כגון היין ינובב (ג' כ'), טובת מראה ויפת [ותואר] (ד' י"ח), אשר ישרתו בהם (ד' נ"ד), אשר נקרא שמו עליו (ד' ס"ג), או הוא משתמש בשם המעשים לענין הברואים (ד' ל"ח), וכיוצא בהם.

מובן מעצמו שקשה לשער על מוצאה של פרשה זו: אפשר שניטלה מתוך מקור שהיה בכתובים לעיני המחבר, ואפשר שהוציאה מתוך הרכוש של המסורת שבעל פה וְשִׁבְצָה בספרו. על כל פנים תכנה מעיד עליה שממקור ישראל היא, מן הרכוש שהשאירה אחריה תקופת השחרור והתחיה של עולי בבל.

לפי טיבה אין פרשה זו אלא ויכוח פילוסופי מגוון בכון מוסרי מתוך השקפת-עולם ישראלית בניגוד להשקפות הנכרים: הראשון משלשת הבחורים מבליט את כחו החמרי של היין, שהוא מחליש ומערפל בינתו של אדם, ויש כאן מעין שבה ליינן. השני מיחס את התקף היותר גדול למלך, שהרי בכחו הפוליטי והצבאי הוא מכניע לכל נתיניו. כך מחליטים שני הבחורים הנכרים. ואילו השלישי – זרובבל היהודי – הוא מוציא החומר מתוך מה שראו עיניו בהתנהגותה של אשה עם המלך גופו והוא בא לידי החלטה שאין עוד בעולם הגדול כח כחה של האשה בהשפעתו על הסביבה, אבל תוך כדי דיבור הוא מוציא את הכח המוסרי הגדול ביותר שבעולם – את האמת – מתוך גנויה של יהדותו והוא ממשיך לדבר על האמת שהכל היא מנצחת, ואין דומה לה בכח לא בחומר ולא בטבע, ואף הכח של יופי האשה המתענגים שהיא מביאה לא ישתוה לכחה של האמת. האמת היא תקיפה מכל ולפיכך היא היא בעלת הערך והכח המוחלטים. ואמתו של זרובבל היא לא הניגוד הפשוט לטעות או שקר, אלא היא בבחינת העיקר המוסרי שהוא יסוד החיים, ממש על דרך שאמרו רז"ל (יומא ס"ט א') שחותמו של הקב"ה אמת. ועוד אמרו (סנהד' קי"א א'): מה ראה משה והשתתוה... רבנן אמרי, אמת ראה.

ודי היה בשבח-האמת שבפיו של זרובבל להראות למלך והשרים את גדלה של חכמת היהדות האלהית לעומת הערכין של הנכרים, עד שהביאם לידי התפעלות שסופה היה מתן החירות לבני אותה אומה המצוינת בחכמה האלהית והשתתפותם של המלך והשרים בבנין המקדש לאלהיהם של אלו שהוא הוא אלהי האמת (ע' ד' מ' ואילך).

ועשה כאן בעל הספר לתולדות זרובבל כעין מה שעשה נחמיה בתחלת ספרו לענינו הוא: כמו שנחמיה בכוונותיו מספר היאך בא לידי כך שיפעל אצל המלך שיתן לו רשיון וסיוע לעלות לארץ אבות לטובת התחדשותה של האומה בארצה, כך אף פרשת זרובבל לא באה כאן, בס' עזרא החיצוני, אלא להשמיענו היאך הגיע זרובבל לכך שיקבל הרשיון והרצון הטוב מצדו של דריוש המלך לצורך עליה ובנין בית המקדש.

ה. תכלית הספר.

בעל הספר לא היה בכוונתו לספר רק דברי ימי התחיה הלאומית, שהרי אינו מדבר כמעט ולא כלום על בנין ירושלים העיר וחומותיה. ואף על פי שיתכן שבהמשך דבריו על נחמיה הרצה אף על פרט זה, מכל מקום עכשיו אין בידנו להכריע מה היו דבריו על פעולתו של נחמיה, שהרי דוקא בנקודה זו נקטע הספר. אולם מתמיה הוא העדר הרצאתו בכון זה בסיפורו על מעשיהן של העליות הראשונות. כמובן נראה שלא היה בדעתו ליתן הרצאה רק על דברי ימי המקדש, שהרי הוא מדבר אף על המלכים שהיו אחר יאשיהו אף על פי שאין בידו לספר שום דבר על יחסם אל המקדש. אדרבה, מספר הוא על קריאת התורה על ידי עזרא ברחוב סמוך למקדש, מחוצה לו, וודאי ענין זה יש בו משום המעטת חשיבותו של המקדש.

אבל מתוך הילוך כל ההרצאה שבספר נראה שעיקר כוונתו הוא לספר על תולדות

היהדות וחשיבותה. ואף הפרשה של זרובבל משמשת היתה לו לכוון זה: בכח יהדותו עלה בחכמתו על חבריו הנכרים. ואף הענין של ביטול נישואי התערובות והרחקת הנשים הנכריות ובניהן מתוך קהל ישראל לאותה התכלית הוא קולע. אבל הואיל והמקדש מרכז הוא ליהדות לפיכך ראה צורך לטפל כל כך בבנינו, ומטעמים הכתובים במלשינותם של הנכרים אל ארתחשסתא המלך שבעיקרה לא רק אל בנין ירושלים וחידוש חומותיה (כמו שהוא בעזרא המקראי ד' ז'–כ"ג) היתה נוגעת אלא אף לבנין המקדש נתכוונה (שבעזרא המקראי אין זכר לכך, השה עזרא המקראי ד' י"ב אל החיצוני ב' י"ז–י"ח).

ו. בעל הספר זמנו ומקומו.

על בעל הספר ועל זמנו אין לנו שום ידיעה, וכל מה שאפשר להגיד בנידון זה לא יצא מכלל השערה.

ודאי נכתב הספר בארץ ישראל, שהרי עברית נכתב ועל פי מקורות עבריים. והואיל והמחבר לא ראה את עזרא-נחמיה ודברי הימים ואף הכניס לתוך ספרו פרשה חדשה, היא פרשת זרובבל, – משמע שזמנו קדום מאד. ויש להוסיף שהוא לא ידע עוד על ס' דברי הימים וס' עזרא-נחמיה ששני ספרים מובדלים הם, מה שידעו כבר בעלי תרגום הע' (וס' דה"ב בתרגום יווני מביאו איבפולימוס ההיסטורין היווני שכתב במאה הב' לפני סה"נ, ע' (Sweete Intr. 370), ואם כן כתב ספרו עוד קודם לזמן שנעשה תרגום הע' לאותם הספרים, ויש בכך ראייה לקדמותו המופלגת. אפשר שהיה עוד בימי בעל ס' עזרא המקראי, ואולי עוד קודם לכן. ואולי יש למצוא רמז לכך שבכ"י היוונים קבעו את מקומו לפני עזרא-נחמיה, על כל פנים ליוספוס היה נחשב כבר ספר שמסורת ארוכה לו, וודאי של מאות בשנים, ורווח היה בחשיבותו בעולם, ולא רק במקורו העברי, אלא אף בתרגומו היווני, עד שראה יוספוס צורך ליתן לו היתרון על עזרא המקראי בבחינת מקור היסטורי להרצאת דבריו על אותה התקופה.

ז. גוף הספר ותרגומו.

גוף הספר העברי הלך לאיבוד בימי קדם, ועל כרחנו נשאר לנו הקטע של תרגומו היווני כגופו של הספר. מתוך הלשון שבו נקטע הספר – בפעל וַאֲקָסֹו – נראה שבתרגומו היווני נקטע, שהרי אילו נקטע בגופו העברי היו נשארות בסופו המלים וּבַיּוֹם הַשְּׁנַיִ, שכן הוא הסגנון העברי שהפעל כאן דינו לבוא אחר כך (השה נחמיה ח' י"ג). מכאן אנו למדים שכל ההעתיקות שבאו לידינו מתוך אותו הקטע הראשוני באו ומתוכו הגיעו לידי צירוף אל כתבי-יד הגדולים של הביבליה היוונית. מנוסה זה נשתרבבו שני תרגומים רומיים עתיקים (נדפסו ע"י Sabatier בהוצאתו (Bibl. Sacr. Lat. III, 1041 sqq.), שאחד מהם נכנס לתוך הוולגאטה (ונדפס בסופה בתורת תוספת לעזרא-נחמיה), והתרגום הסורי (נדפס מחדש ע"י Lagarde בהוצאתו (Bibl. Vet. Test. Apocr. Syr. 1861) שנעשה ע"י האפיסקופוס פאולוס מְסִילָה בתוך תרגומו לספרי המקרא שעשה (באלכסנדריה, בשנות 617–616) מן הספטואגינטא שבהיכספלא של אוריגינס (ולפיכך קורין לו לתרגומו Syro-Hexapla). אבל נדחית היא הראייה שמביא טורי (ES, 2 sqq.) מתוך כך שעזרא החיצוני היה נמצא בעמוד הספטואגינטא של ההיכספלא (אע"פ שבתחלת הס', וכן בסופו, כתוב: כתבא קדמיה דעזרא והנא איך משלמנותא דשבעין, ע' הוצ' לגארד עמ' XXIV, XXVI), שהרי אצל אוריגינס היו העמודים הלועזיים מקבילים אל עמודים עבריים, וכיון שבוודאי לא היה לו כבר עזרא החיצוני במקורו העברי ממילא לא נתן לו מקום בעמודים הלועזיים. הוי אומר פאולוס מְסִילָה ממקום אחר, ולא מתוך ההיכספלא, לקח

את הנוסח היווני. בתרגום הפשיטא אין בכלל שום עזרא לא המקראי ולא החיצוני (אולי נפסלו אצלם מחמת הלאומיות היתירה שבהם).
 חוץ מאלו יש עוד תרגומים בחבשית (נדפס ע"י דילמן בהוצאתו (Vet. Test. Aeth. V).
 בערבית ובארמינית.

ובנוגע לטיבו של הנוסח היווני – לשונו היא יפה ואידיומית. מחליק הוא ומלטש סגנונו: מתיחס בחופש לה"א הידיעה, לשמות הגוף ומלות החיבור בבנין הפסוקים, מחליף פועל בנפעל, וכדומה. ויש שהחליף לשונות שמיים בלשונות יווניים, ואף יש בו כמה מלים שאינן ביוונית של הע' או בשאר הספרים החיצונים. בכלל, הרושם הוא שנעשה לשם קריאה נעימה, ולא רק לשם מילוא מקומו של הגוף העברי, כמו שמצינו בשאר התרגומים היווניים.

ה. על התרגום העברי הזה.

מן הטעמים האמורים בטיבו של התרגום היווני מדה מיוחדת היתה מוטלת על המתרגם את הספר עזרא לעברית: עליו היה לשים לב אל המקורות המקבילים העבריים בדבר קטן וגדול ולשקול בדעתו מה אפשר למסור כמו שהוא שם ומה צריך לבוא בצורתו שנטבעה לו ביוונית. יש שברי לו למתרגם שנוסח אחר היה לפניו היווני ויתכן אפילו שהוא נוסח עיקרי (כגון אל־פֶּרֶת בעזרא א' כ"ה לעומת אל־בֵּית שבדה"ב ל"ה כ"א), ויש שאינו נוסח אחר אלא תרגום פרשני הוא, כעין פראפראסה, ומאלו יש לשונות שערך מיוחד וחשוב להם, שמתפרשים לשונות עבריים על־ידי אותו קדמון שהיה קרוב לדורות חיותה של הלשון העברית ולפיכך הוא מגלה לפי תומו דברים שהם בגדר של כמוסים לאחרונים שיתגלו לפנייהם רק לכשיצמדו על הדברים מתוך ההשוואה אל התקבלות שבמקורות המקרא. יוצאת מכלל זה פרשת זרובבל (ג' א'–ה' ו') שדינה דין בפני עצמו: פרשה זו, שהיא יחידה במינה בתורת יצירה השייכת לסוגה של החכמה העממית, אין לה שום תקבלת במקורות העבריים ולפיכך מדת תרגומה כלה בטעמו של המתרגם היא תלויה ולפי כחו עשה מה שעשה. עד כאן לענינים שבלשון.

ואילו לענין השמות הפרטיים, – לאלו מדה אחרת היתה בידי המתרגם: במקומות שיש חילופי צורה בשמות שבנוסח היווני לעומת המקורות העבריים ובנוסחאות היווניים גופם יש גם כן חילופי גרסאות ניתן תמיד היתרון לצורות שבמקורות העבריים, אף אם רק דימוי של צלצול יש בהם, משום שאותן חילופי הגרסאות שבכ"י היווניים גופם מוכיחים כמה היו השמות הפרטיים היהודיים זרים ובלתי מובנים לבלברים הנכרים עד כדי שהיו מתבלבלים ומשתבשים בהעתקתם.

ט. קצת ביבליוגרפיה.

Sidney S. Tedesche, A Critical Edition of I Esdras, 1928.

(מתוך הוצאה זו נעשה התרגום העברי שלכאן)

Rahlfs, Septuaginta I, Esdras A'.

Guthe, Das dritte Buch Esra (Kautzsch, Apokr. u. Pseudep., I, 1–23).

Torrey, Ezra Studies, 1910.

A. Шапановъ, Вторая книга Ездры, Сербскъ Посадъ 1910.

Bayer, Das dritte Buch Esdras, 1911.

S. A. Cook, I Esdras (Charles, Apocr. and Pseudep. I, 1–58).

עזרא

א ויעש יאשיהו בירושלם פסח לוי אלהיו וישחט הפסח בארבעה
 ב עשר לחדש הראשון: ויעמד הכהנים על-משמרותם לבושים בבית
 ג יי: ויאמר ללויים משרתי קדש לישראל להתקדש לוי בבת את
 ד ארון-הקדש לוי בבית אשר קנה שלמה בן-דוד המלך: אין-לכם
 ה לשאתו בקמח ועטה עבדו את-י: אלהיכם ושרתו את-עמו ישראל
 ו והפנו לבית-אבותיכם במחלקותיכם בקרב דויד מלך ישראל ובתפארת
 ז שלמה בנו: ועמדו בקדש לקללות בית אבותיכם הלויים לפני
 ח אחיכם בני ישראל: שחטו הפסח בסדרו והקינו הקרבנות לאחיכם
 ט ועשו הפסח כדבר-י: בנדר-משה: וגרם יאשיהו לפני העם הנמצאים
 י קבשים ובגני-עזים שלשים אלה ובקר שלשת אלפים אלה מרכוש המלך
 יא כנדר לעם ולכהנים וללויים: ויתנו חלקיה ונתנהו ויחאל נגידי בית
 יב האלהים לכהנים לפסחים אלפים ושש מאות ובקר שלש מאות:
 יג ויקנהו ושמענהו ונתאל אחיו וחשבהו ויעיאל ויוקד שרי-הלויים
 יד הרימו ללויים לפסחים חמשת אלפים ובקר חמש מאות: ותפון
 טו העבודה ויעמדו בהדר הכהנים והלויים והמצות בנדם על-מחלקותם

א א-נה. פסח של יאשיהו ומתו והמלכים שלאחריו וגלות יהודה (=דהיב ליה) ובניצור מליב כינ
 כיא-כיג-[ליו]. -

להשוואת הנוסחאות שלכאן ודהיב ע' P. Vannutelli, Libri Synoptici Veteris Testa-
 menti, Romae 1931, 640 sqq. -

א ויעש יאשיהו. על קטועה של ההתחלה ע' במבוא. - לחדש הראשון. ניסן
 ב בשנת י"ח למלכותו (ש' 623), כאמור בפ"כ. - על משמרותם. שתיקן להם דוד (דהיא
 ג כ"ג ר) וחידשן יחזקיהו (דהיב ליא ב). - משרתי קדש. ἱεροδούλους (במקומות אחרים,
 ד כגון ה' ליה, הוא תרגום של נחניים). - בתת את ארון-הקדש... נראה שקודם לכן
 ה הוציאו את הארון מן המקדש. - ובתפארת. καὶ κατὰ τὴν μεγαλειότητα. אבל בדהיב
 ז ליה ד': ובמכתב שלמה, ובע': וביד המלך שלמה. - לפיה השוה דהיב ליה ה'. - וירם. לשון
 ח תרומה ודורון. - חלקיה וזכריהו ויחאל. שרי הכהנים (|| שרי הלויים, בפ"ט) היו.
 ט חלקיה כהן גדול בימי יאשיה המלך (מליב כ"ב ח') היה וזכריהו ויחאל ודאי כהני משנה
 י (ע' שם כ"ה י"ח) היו. - לפסחים. כבשים לקרבן פסח (וכן בפ"ט), וכמו שמטר ביוונית
 יא εἰς πάσχα πρόβατα. - שרי (הלויים). כך בדהיב ליה ט', ונכון, ומקביל אל שרי
 הכהנים=נגידי המקדש שבפ"ט: אלו נתנו לחבריהם ואלו לחבריהם. והנוסח שרי-האלפים
 יב (χίλιαχοι) שביווני הוא שיבוש. - ותכון העבודה. ביוונית מסר: וכאשר היה הדבר
 יג הזה. - והפצות בידם. ἔχοντες τὰ ἄστυμα. בדהיב: כמצות המלך. ואע"פ שלא מצינו

וּלְקַמֵּי אֲבוֹתָם לִפְנֵי הָעָם לְהַקְרִיב לִּי כִּכְתוּב בְּסֵפֶר מִשָּׁה וְכֵן
 יא לְבַקֵּר: וַיִּבְשְׁלוּ הַסֵּסחַ בָּאֵשׁ כַּמִּשְׁפָּט וַהֲקִדְשִׁים בְּשָׁלוֹ בַּסִּירוֹת
 יב וּבְדַוְדִים לְנִיחֹחַ וַתְּרִיצוּ לְכַלֵּבְנֵי הָעָם: וְאַחַר הִכִּינוּ לָהֶם וּלְאֲחֵיהֶם
 יג הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן: כִּי הַכֹּהֲנִים הָיוּ מַעֲלִים הַתְּלָבִים עַד-לְזִלְזָה
 יד וְהַלְוִיִּם הִכִּינוּ לָהֶם וּלְכֹהֲנֵי אֲחֵיהֶם בְּנֵי-אֶהֱרֹן: וַהֲמִשׁוּבְרִים בְּנֵי-
 אֶסָף עַל-מַעֲמָדָם כַּמִּצְוֹת דָּוִד וְאֶסָף וַהֲיָמִן וַיִּדְתּוּן אֲשֶׁר מֵאֵת הַמֶּלֶךְ:
 טו וְהַשׁוֹעֲרִים לְשַׁעַר וְשַׁעַר אֵין לְאִישׁ לְסוּר מֵעַל מִשְׁמַרְתּוֹ כִּי-אֲחֵיהֶם
 טז הַלְוִיִּם הִכִּינוּ לָהֶם: וַתִּכּוֹן כָּל-עֲבוֹדַת קָרְבָן יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא לַעֲשׂוֹת
 יז הַסֵּסחַ וְהַעֲלוֹת עֹלוֹת עַל-מִזְבֵּחַ יְיָ כַּמִּצְוֹת הַמֶּלֶךְ יְאֹשִׁיָּהוּ: וַיַּעֲשׂוּ
 בְנֵי-יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים בָּעֵת הַהִיא אֶת-הַסֵּסחַ וְאֶת-חֲגַג הַמִּצְוֹת שֶׁבָּעַת
 יח-יט יָמִים: וְלֹא-נַעֲשָׂה סֵסחַ כְּמִהוּ בְּיִשְׂרָאֵל מִיָּמֵי שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא: וְכָל-
 מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל לֹא-עָשׂוּ כַּסֵּסחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה יְאֹשִׁיָּהוּ וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם
 וַיְהוּדָה וְכָל-יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים בְּמוֹשָׁבָם בִּירוּשָׁלַם:

כ בְּשִׁמּוֹנָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמַלְכוּת יְאֹשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה הַסֵּסחַ הַזֶּה:
 כא וַיִּיָּסְבוּ מַעֲשֵׂי יְאֹשִׁיָּהוּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהָיו בָּלֵב קָלָא וַרְאֵה:
 כב וַהֲמַעֲשִׂים אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ בְּיָמָיו נִקְתְּבוּ בְּדַבְרֵי הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים עַל-
 חֻזְקָאִים וְהַפְּוֹשְׁעִים בְּנֵי מַלְעָם וּמִמְלָכָה וְאֲשֶׁר הִקְעִיסוּהוּ מֵאֵד
 וּדְבָרֵי יְיָ קָמוּ נֹדֵד יִשְׂרָאֵל:

כג וְאַחֲרֵי כָל-מַעֲשֵׂה יְאֹשִׁיָּהוּ הַזֶּה עָלָה סָרְעָה מִלְּךְ-מִצְרַיִם לְהַלְחֵם
 כד בְּכַרְבְּמִישׁ עַל-סָרְתָת וַיָּצֵא לְקִרְאָתוֹ יְאֹשִׁיָּהוּ: וַיִּשְׁלַח אֵלָיו מִלְּךְ-
 כה מִצְרַיִם לֵאמֹר מִה־לִּי וְלָךְ מִלְּךְ יְהוּדָה: לֹא-עָלְיָךְ נִשְׁלַחְתִּי מֵאֵת יְיָ

כמנהג הזה במקום אחר, מכל מקום קשה להגיד שהמתרגם היה עם-הארץ עד כדי להשתבש
 בלשון פשוט כזה. – וכן לְבַקֵּר. כך נמסר אף בע' לדה"ב ליה י"ב (במקום לְבַקֵּר, בשני
 קמצי"ן). ובעל הביבליה הסלאבית ממהדורת אוסטרחה 1581 יצא ידי ב' הדעות ומסר:
 יא $\text{такое заутра отволонъ створиша}$ (=וכן לְבַקֵּר עשה לְבַקֵּר). – לניחוח. μετ' εὐώδιος
 (=הסורי: עם בסימות ריחא), אבל וולג': cum benevolentia (=לרצון). ובדה"ב ליה י"ג ובצלחות,
 יד ונמסר בע': καὶ εὐωδῶδων (=ובהצלחה). – אשר מאת המלך. בדה"ב ליה ט"ז: חוזה
 המלך, כלו' ידותן היה נביאו של המלך. – משמרתו. $\text{ἐφ' ἑαυτῷ ἐφημερίαν}$. דה"ב ליה
 יט-כג ט"ז: ועל עבדתם. – וכל-ישראל. וזו ביאורית: היינו כלי-ישראל... – ואחריו...
 בש' 608. – פרעה. בדה"ב: נכו (= Nexώς , וע' הירודוטוס ב' קנ"ח). – להלחם. עם
 מלך אשור (ע' מלי"ב כ"ג כ"ט). ולפי יוסטוס (קדמ' י' ה' א') עלה פרעה נכו על
 כה המדיים והבבליים שהחריבו את אשור. – נשלחתי מאת ה'. השוה דברי רבסקה (מלי"ב
 י"ח כ"ה): ה' אמר אלי עלה על-הארץ הזאת והשחיתה. וכן מצינו לכורש שכשהיה מדבר
 אל הבבליים היה מרדך נישא על פיו וכשהיה מדבר אל היהודים היה מדבר בשם אלהי

אלהים כי אל-סרת מלחמתי ועתה יי עמדי וני אמר לבבלני סרל-
 לך ואל-תהי נגד יי: ולא הסב יאשיהו סניו אל-דרכבו כי להלחם-
 בו התחזק ולא שמע אל-דברי (נכו) מסי יי: וישרך אתו מלחמה
 בבקעת מגדו ויורו היורים למלך יאשיהו: ויאמר המלך לעשריו
 העבירוני מן-המלחמה כי החליתי מאד ויעבירוהו עבדיו מהר מן-
 המערכה: ויעל על-מרפעת המשנה אשר-לו וישב וירושלם וימת
 ויקבר בקברות אבותיו: ובכל-יהודה התאבלו על-יאשיהו ויקונן
 ויקנהו הנביא על-יאשיהו והשירים ונשיהם קוננו עליו עד-היום
 ויתנום לחק על כל-נרע וישראל: והדברים האלה כתובים על-ספר
 דברי הימים למלכי יהודה ואשר עשה יאשיהו וקבורו ובינתו בתורת
 יי ודבריו הראשונים והאחרונים כתובים בספר מלכי ישראל ויהודה:
 ויקחו אנשים מן-העם את-יהואחז בן-יאשיהו וימליקוהו תחת
 יאשיהו אביו בן-שלוש ועשרים שנה: וימלך ביהודה וירושלם שלשה
 חדשים ויסיירו מלך-מצרים ממלך בירושלם: ויעש את-העם
 מאה כפר-בסוף וכפר זהב אחד: וימלך מלך-מצרים את-יהויקים
 אחיו למלך על-יהודה וירושלם: ויאמר יהויקים את-השירים ואת-
 יואחזו אחיו לקח עמו ויביאהו מצדקיהו:
 בן-עשרים וחמש שנה יהויקים במלכו על-יהודה וירושלם
 ועש הרע בעיני יי: עליו עלה גבוכדנאצר מלך בבל ויאסרהו
 בגוששתיים ויוליכוהו בבבלה: ומלכי בית יי לקח גבוכדנאצר ויביאם
 ויתגם במקדשו בבבל: ודבריו ותעבותיו ורשעתו כתובים על-
 ספר ימי המלכים:
 וימלך ויהויכין בנו ותחזיו ובמלכו הנה בן-שמונה עשרה:

כו
 כז
 כח
 כט
 ל
 לא
 לב
 לג
 לד
 לה
 לו
 לז
 לח
 לט
 ס
 מא

ישראל. - אל-פרת. ע' מליב כ-ג כ"ט, וכן אצל יוספוס. ובה"ב ליה כ"א: אל-בית, שאין
 לו פירוש. - (נכו). וביוונית: אל-דברי ירמיה הנביא, ומשערים שנכו נשתבש אצלו לנביא,
 ואח"כ נתוסף עליו שמו של ירמיה (בוולג' אין ירמיה). - ויורו היורים. כן בה"ב ליה
 כ"ג. אבל ביוונית כאן: ונרדו השירים (וכן ביוספוס). - מן המערכה. בה"ב ליה כ"ד:
 מן המרכבה. - ויקונן ירמיה הנביא. יוספוס (קדמ' י' ה' א') מספר שקינת ירמיהו זו
 היתה במציאות בזמנו. - והשירים ונשיהם. ביוונית: והשרים עם הנשים, ונראה שבלשון
 וכל-השירים ונשיהם (דה"ב ליה כ"ה) השיניין הימניות בשמאליות נתחלפו לו. - ואת-
 יואחזו. כך צ"ל (כמו בה"ב ליו ד', וכן יוספוס קדמ' י' ו'), ולא ואת-צדקיהו (או
 Ζαχαρίας, Ζάκιον, וכן בסורי והריון, וכדומה). - ויתגם במקדשו. בה"ב ליו ד' ויתגם
 בהיכלו, והשוה לקמן ב' ט'. - ויהויכין. כן צ"ל (דה"ב ליו ח', יוספוס קדמ' י' ח'), ולא

ט
 כ
 כב
 ל
 לו
 לט
 מא

מב וימלך שלשה חדשים ועשרת ימים בירושלם ויעש הרע בעיני יי: ו
 מנ ולתשובת השנה שלח נבוכדנאצר ויביאהו בקלה עם-קלי בית-יי: ו
 מד וימלך את-צדקיהו על יהודה וירושלם וצדקיהו קדש-שרים ואחת
 מה שנה ואחת עשרה שנה מלך: ויעש הרע בעיני יי ולא נכנע
 מו מלפני דברי ירמיהו הנביא מפי יי: וישבע מאת המלך נבוכדנאצר
 מז בשם יי ויפר את-השבועה וימרד ויקש את-ערפו ויאמץ את-לקבו
 מו ויעבר על-תורת יי אלהי ישראל: וגם שרי העם גם מן-הכהנים
 מח רבים הרשיעו ויעלו על כל-תעבות כל-הגוים וישמאו את-בית יי
 מט אשר הקדיש בירושלם: וישלח אלהי אבותיהם בנד-מלאכיו לקרא
 נ אליהם ביהמל עליהם ועל-מעונו: ויהיו מלעיבים במלאכיו וקיום-
 נ דבר יי לועגים היו לנביאיו עד-עלות חמתו בעמו בעד רשעותיהם
 נ ועל עליהם את-מלכי הכשדים: ויהרגו את-בחווריהם בתרב מסביב
 נא לבית-מקדשם ולא חמלו על-בחור ובתולה ונקן וילד הפלל נתן
 נב בידיהם: וכל קלי בית יי הגדולים והקטנים וקלי ארון יי ואצרות
 נג המלך לקחו וביאו בקבל: וישרפו את-בית יי וינתצו את חומת
 נד וירושלם וכל-ארמנותיה שרפו באש: ויכלו לבז כל-מחמדיה וכל-
 נה שרידי תרב הגלו אל-קבל: ויהיו-לו ולקניו לעבדים עד-מלך
 ב שבתותיה כל-ימי השמה תשבתי למלאות שבעים שנה: ו
 ב בשנת אחת לכורש מלך-פרס לכלות דבר-יי בפי ירמיהו: ו
 ב העיר יי את-רות פורש מלך-פרס ויעבר-קול בקל-מלכותו וגם-
 ג במקתב לאמר: כה-אמר פורש מלך-פרס כל-ממלכות הארץ גם
 ד לי יי ואלהי ישראל יי עליון: והוא-סקר עלי לבנות-לו בית

מד יהויקים. - את-צדקיהו. בדהיב ליו יי: את צדקיהו אחיו (השוה מליב כיד ייז וימלך
 מח מלך-בבל את-מתניה דדו תחתיו ויסב את-שמו צדקיהו). - אלהי אבותיהם. וביונית: מלך
 מט אבותיהם (והשוה ד' ס). - וביום-דבר ה'. בדהיב ליו טיז כתוב במקום הלשון הזה:
 נא-ג ובזים דבריו. - וילד. בדהיב ליו ייז: ונשש. - וכלי ארון ה'. אולי עיקרו: וכל-
 נה אוצר ה' (בדהיב ליו ייח: ואצרות בית ה'). - לפסוק ניה השוה ויק' כיו ליד-ליה, ירמי
 כיה ייב, כיס יי. -

ב א-יד. כרוזו של כורש ועליית הגולים עם ששכנר הנשיא ליהודה (=עזרא א' א-יא).
 א בשנת אחת. בלי ריו החיבור (ולא כמו בדהיב ליו כיב ועזרא א' א'). - בפי
 ירמיה. בביית (כך בדהיב, אבל בעזרא: מפי - במים). - ביונית נמסר הכתוב: במלך
 ג כורש [מלך] הפרסים בשנת אחת... ה' ואלהי ישראל ה' עליון. בדהיב ובעזרא

ה בירושלם אשר ביהודה: מִרְבָּקָם מִכָּל-עַמּוֹ יְהוּ יְיָ אֱלֹהֵיו עֲמוֹ
 וַיַּעַל לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיִּבֶן אֶת-בַּיִת יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא
 י יְיָ אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם: וְכָל-הַשׁוֹבְנִים בְּמִקְוֹמוֹת (נְהַחֵם) יַעֲזֹרוּהוּ אֲנָשֵׁי
 מִקְמוֹ בְּזָהָב וּבְכֶסֶף בְּמִתְּנַת סוּסִים וּבְהֶמְהָ עִם-שָׂאֵר נְדָבוֹת כְּנָדָר
 לְבַיִת יְיָ אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם:

ז וַיָּקוּמוּ רָאשֵׁי הָאֲבוֹת לַיהוּדָה וַיִּבְנִימוּ וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְכָל
 אֲשֶׁר הָעִיר יְיָ אֶת-רוּחוֹ לַעֲלוֹת וּלְבָנוֹת אֶת-בַּיִת יְיָ אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם:
 ח וְכָל סַבִּיבוֹתֵיהֶם חָזְקוּ בִּידֵיהֶם כִּפְּלַל בְּכֶסֶף וּבְזָהָב בְּסוּסִים וּבְהֶמְהָ
 ט וּבְנֶדְרִים לָרַב מְאֹד כָּל-אֲשֶׁר הִתְעוֹבְרָה רוּחוֹ: וְהַמְלֶךְ כּוֹרֵשׁ הוֹצִיא
 י-א אֶת-קְלֵי קֹדֶשׁ יְיָ אֲשֶׁר הוֹצִיא נְבוּכַדְנֶאצַּר מִירוּשָׁלַם וַיִּתֵּןם בְּבַיִת
 י-ב אֱלֹהֵיו: וַיּוֹצִיאֵם כּוֹרֵשׁ מִלְּךְ-סָרַם עַל-יַד מִתְרַדָּת גִּזְבָּרֹו: וְעַל-יָדוֹ
 י-ג נָתַנוּ לְשֹׁשְׁבַצַר הַנְּשִׂיא לַיהוּדָה: וְאֵלֶּה מִסְפָּרָם אֲנַרְטָלִי זָהָב אֶלְפָּה
 אֲנַרְטָלִי-כֶסֶף אֶלְפָּה מִחֻלְסֵי כֶסֶף תְּשַׁעָּה וְעֶשְׂרִים כְּפוֹרֵי זָהָב שְׁלֹשִׁים
 י-ד וּכְפוֹרֵי כֶסֶף אֶלְפִים אַרְבַּע מֵאוֹת עֶשְׂרֵה וְכָלִים אַחֲרֵים אֶלְפָּה: כָּל-
 טו וְתִשְׁעָה: הָעֵלָּה כְּנֹדֶשׁ-שֹׁשְׁבַצַר עִם-הַגֹּלָה מִכָּבֶל לִירוּשָׁלַם:
 וּבִימֵי אֲרַתְחַשְׁתָּא מִלְּךְ-סָרַם כָּתְבוּ אֵלָיו מֵאֵת הַיּוֹשְׁבִים
 בִּיהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּשָׁלֵם וּמִתְרַדָּת וְטַבְּאֵל וְרַחוּם וּבַעַל-מַעַם
 וְשִׁמְשֵׁי הַסּוּפֵר וְנֹתָר חֲבָרִיָּהִם הַיּוֹשְׁבִים בְּשִׁמְרוֹן וּבְשָׂאֵר מִקְוֹמוֹת

ח א' ב' ה' אלהי השמים. והשוה לעיל א' כיה. - יהי ה' אלהיו. בדה"ב רק: יי אלהיו,
 ובעזרא יהי אלהיו. - אשר בירושלם. ביוונית: השוכן בירושלם. - סוסיים. רכוש (שהיה
 י לפניו כתוב חסר) ברבש (=סוסים) נתחלף לו (כן בפ"ח). - כלל. ויו ביאורית: היינו כל...
 ז ובעזרא א' ה' לכלל, ולמיד זו כחה ככח ו'ו ביאורית, והיינו הך. - לר"ב. בעזרא:
 ח-א לבד. - לשששצר. בענין הנוסח שֶׁנִּבְצַר (Σαβασσαο) - שם זה נמצא ד' פעמים
 ב' י"א וי"ד, ו' י"ז וי"ט) שנמצא בכמה כ"י האריך טורי (ES 136-138) והוכיח
 י-ב כי ששצר עיקר. - מחלפי. כך בעזרא א' ט', וענינו סכינים גדולות לצורך שחיטה
 י-ג (ע' שם סי' כהנא). אבל כאן θυίσαι שהוא תרגום של כפות או מחתות (ע' Hatch-Redpath
 בערכו). - כל-כלים. בלי ה"א הידיעה, כך בעזרא א' י"א (השוה ישע' כ"ח ח' כל-שלחנות,
 עזרא י' ג' כל-נשים, ועוד). - לפייב וי"ג הוה עזרא א' ט'-י"א ותעמוד על המספרים
 שמצאו כאן תיקונם. -

ב. טו-כה. המלשינות בימי ארתחששתא.

טו ב שלם. בכמה כ"י Βηλεμος=בלם או בעלם (=בלעים בסורית), כל' שיין ביריד או
 ביריד ועיין נתחלף לו. - ורחום. בכמה כ"י: ורתום (בת"ו, וכן בסורית ראתמוס, וולג')

טז את־האגרת הזאת: לארתחששתא המלך אדונינו עבדיך רחום
 כותב הקרות ושמישי הסופר ושאר אנשי מועצתם שופטים
 יז אשר בארם ובקנען: ועתה ידוע יהיה לאדונינו המלך כי היהודים
 אשר עלו מעמכם אלינו באו לירושלם העיר המורדת והחושאת
 יח וישוקיה וחמותיה הם מקוממים ומקדש הם מנסדים: ועתה אם־
 העיר הזאת תקנה והחמות תשטבללנה מסים לא יאבו לתת וגם
 המלכים ותקוממו ונען כי מלאכת המקדש הולכת ונעשה חשבנו
 לשוב לבלתי עזב־זאת ולהודיע לאדונינו המלך אשר אם־ישוב
 יט בעיניה ויקר בספרי אבותיה: ותמצא בזכרונות הכתובים על־הדבר
 הזה ומדע פי העיר היתה מורדת ומלכים ופרים הקעיסה
 והיהודים מורדים היו ומעל היו עושים כה מעולם ועל־כן התרבה
 כ העיר הזאת: ועתה אנו מודיעים אותך אדונינו המלך אשר אם־העיר
 הזאת תקנה וחמותיה תקוממנה לא יהיה־לה מוצא אל־ארם ובקנען:
 כא אז כתב המלך אל־רחום כותב הקרות ואל־בעל־שעם ואל־
 שמשי הסופר ואל־שאר הכבדים ואל־יושבי שמרון וארם ובקנען
 כב בן־קרים האלה: קראתי את־האגרת אשר שלחתם אלי צייתי
 לכפר וימצא פי העיר הזאת מעולם למלכים היתה מתקוממת:
 כג והאנשים קרד ומלקמות בקרבה היו מעוררים ומלכים גבורים
 ותקיסים היו שולטים בירושלם ושמים מסים על־ארם ובקנען:
 כד ועתה צייתי למנע את־האנשים ההם מבנות את־העיר ולשמר אשר
 לא־נעשה דבר נגד זה ואשר לא יעשו עוד מעשי הרעה ההם
 כה להזיק מלכים: ויהי בקרא רחום ושמישי הסופר וכל־חברייהם את־
 אגרת המלך ארתחששתא וימרו וירושלם עם־סרשים ואנשי חיל
 ויחלו לבטל את־הבונים ותשבת בגינת המקדש בירושלם עד שנת
 שנים למלכות דרנגוש מלך־סרם:

טז (Rathimus), וברור שח"ת בת"ו נתחלפה לו. - בארם ובקנען. כך ראיתי למסור את הלשון
 (שנמצא בס' זה י"ד פעמים, ואינו נמצא במקום אחר) בחילת־סוריה וסוניקיה (καὶ Φοινίκης
 καὶ Συρίας) שםם לא היה הקורא מבין בטיבו של הלשון עבר הנהר (שהיה רגיל
 הרבה בא"י ובסוריה), ולפיכך מסר בלשון שהיה אצל ההיסטוריונים והגיאוגרפים היווניים
 יח למן המאה ה' לפני סה"נ ואילך. - מסים. πορολογία (במקום: מגדה בלו והלך, שבעזרא). -
 כה עם פרשים ואנשי חיל. בעזרא ד' כ"ג: באדרע וחיל. -

ג ותמלך דרנגוש עשה משתה גדול לכל הנקנעים לו וילכל
 ב עבדיו ולכל שרתמי מדי וסרם: ולכל האחשדרפנים ושרי הצבא
 וילכל שרי המדינות אשר במלכותו מהדיו ועד-בוש שבע ועשרים
 ג ומאה מדינה: ויאכלו וישתו וישבעו וילכו ודרנגוש המלך בא אל-
 ד חדר המטות וישכב ושנתו נהיתה עליו: אז נדברו שלשת הנערים
 ה שומרי הראש אשר שמרו על-ראש המלך איש אל-רעהו: יאמר
 כל-איש מאתנו מה-גובר על-כל ואשר יראה דברו חכם מרעהו
 ויתן-לו דרנגוש המלך מתנות גדולות וקבודת-מנצחים גדול: וארנמן
 וילבש ובגדלי-זהב ושתה ועל-זהב וישב ומרקה ברסן-זהב ומצנפת-
 ז בוע ורביד לצנארו: ושני לדרנגוש ישב בגלל חקמתו ושאר לדרנגוש
 ח יקרא: ויקתבו איש דברו ויחתמו וישמו למראשותי דרנגוש המלך
 ט ויאמרו: כהאשר יקח המלך יתן לו הכתב ואשר ישפט המלך
 ושלשת שרתמי סרם כי דברו הוא התכם לו יתן הנצחון פקתוב:
 יא האחד כתב הינן גובר: האחר כתב המלך גובר: השלישי כתב
 יב הנשים גברות והאמת מנצחת על-כל: וכאשר הקיץ המלך ויקחו
 יד את-הכתב ויגישו לו ויקרא: וישלח ויקרא לכל שרתמי סרם ומדי
 והאחשדרפנים ושרי-הצבא ושרי המדינות והיוצאים וישבו בחדר-
 טו המועצה ויקרא הכתב לסניהם: ויאמר קראו לנערים ויקראו
 טז דבריהם ויקראו ויבאו: ויאמר אליהם הודיעו לנו הפקתוב:
 יז-יח ונסל הראשון אשר אמר על-גבורת הינן ונדבר לאמר: בני-
 יט סול מה-גובר הינן כל-שותיו והולל בינתם: למלך וליתום ועשה

ג-ה ו. פרשת זרבל.

ג א לתחלתה של פרשה זו יש להשוות אסתר א' א'-ג': כאן הסיפור הוא פשוט, ואילו
 ב אסתר הוא מורחב ומפורז. - ולכל עבדיו. הויו היא ביאורית: היינו לכל... - שרי
 ד המדינות. *τοπάρχαις* (השוה מק"א י"א כ"ח *τοπάρχαις*). - שלשת הנערים. *veavioxou*
 משמש כאן כמו נער בעברית על איש שעומד במיטב הכחות של הבחורות, עד
 ארבעים שנה בערך (השוה הילדים שבפרשת רחבעם, מלי"א י"ב ח', שכבני ארבעים היו). -
 יוספוס (קדמ' י"א ג' ב') מספר ענין זה באופן אחר, היינו שדריוש הקיץ באותה שעה
 משנתו היה מסיח עם הנערים והוא הציע לפניהם השאלות ששיבו עליהן והוא הוא
 ח-ט שהבטיח את הפרסים לאיש שיצטיין בתשובתו. - וכבוד מנצחים. *ἐπιτιμία*. - וארגמן.
 יו ביאורית: היינו ארגמן... - בגד ארגמן ממלבושי מלכות הוא (השוה מק"א י' כ'). -
 ז ובכלי-זהב ישתה. כמנהג המלכים (שם י"א ג"ח). - ושאר לדריוש. *συγγενής*
 (=שאר בשר, קרוב של מלך) הוא תאר גדול (ע' מק"א י' פ"ט) שהיה נוהג למן מלכות פרס
 ט (ע' *G. Corradi. Studi ellenistici. 1929, p. 283*). - לשלשת פרתמי פרס שלכאן השנה שלשת

כ בינה אהת לעבד ולאדון לעני ולעשיר: וכל-בינה והסף לשמחה
 כא ולששון ולא יזכר קל-עצב וכל-חוב: וכל-לרב ישעיר ולא יזכר
 כב מלך ואחשדרשן והכל ינוכב בקברים: ואשר-ישתו לא יזכרו
 כג אהבה לאוהבים ואחים ועוד מעט והריקו חרבות: וכאשר יקיצו
 כד מן-הנין לא יזכרו את אשר-עשו: הו בני-חיל הלא יזכר הנין
 אם הוא מאלץ לעשות בן ואחרי אמרו הדברים האלה נדם:
 ד ויחל השני לדבר אשר אמר על-גבורת המלך: הו בני-חיל
 ב הלא יזכרו בני-האדם והם שולטים בארץ ובים ובכל-אשר בהם:
 ג והמלך גובר והוא מושל בהם ושולט בהם וכל-אשר יצוהם ישמעו:
 ד אם יאמר להם לעשות מלחמה איש את-רעהו יעשו ואם ישלחם
 ה לקראת אויבים ילכו והשחיתו הועטרים והחמות והמגדלים: ורצחו
 וקרצחו ועל-דבר המלך לא יעברו ואם-ינצחו אל-המלך יביאו
 ו הכל וכל אשר יבזו וכל-שאר הדברים: ואשר לא-יזכרו לצבא
 ז ולא ילחמו פי אם-יעבדו את-האדמה אחר אשר זרעו יקצרו
 ח והביאו למלך ואיש ברעהו יגשו והעלו מסים למלך: והוא איש
 ט אחר יאמר להמית והמיתו יאמר לשלם ושלחו: יאמר להכות
 י והכו יאמר להסריב והסריבו יאמר לבנות וינו: יאמר לנדע ונדעו
 יא יאמר לקטע ונקטעו: וכל-עמו וחילו לו ישמעו ומלכד כל-אלה
 יב יסב יאכל וישתה ויישן: והם ישמרו סביבותיו ולא-יוכל איש
 יג לקחת מעליו ולעשות מעשהו ולא לעבר את-מצותו: הו בני-חיל
 הלא יזכר המלך על-כל אם-יבכה נשמצים לו ויהם:
 ד והשלישי אשר אמר על-הנשים ועל האמת הוא ורובכל החל
 יד לדבר: בני-חיל הלא גדול המלך ועל-רבים מבני-האדם גובר
 טו הנין ומי הוא המושל בהם ומי השולט בהם הלא הנשים: נשים

כא הסרכין של דריוש בדניאל ו' ג'. - ינוכב בככרים. διὰ ταλάντων ποιῆι λαλεῖν. ג' ב' שכוונתו: בן-צ' כסף שמשלמים בעדו ינוכב היין לכל. - השוה זכר' ט' י' ותירוש ינוכב בתולות. ויתכן אף הלשון ידובב, ככתוב (שהש' ז' י'): וחכך כיון הטוב... דובב שפתי ישנים. - לפרשת מלך זו כדאי להשוות פרשת המלך שבש"א ח' יא-יח. - ה [ע] ר' ים. ביווני: ד-ג
 יג ההרים. וברור שעין בה"א החליף. - הוא זרבל. οὗτός ἐστι Ζ. - כך אומר העברי, אבל יווני היה אומר οὗτος ἦν Ζ. (=הוא היה ז'). - בכוונה לא הזכיר שמו של זרבל עד כאן, כדי שיהא השם סמוך לרושם שיעשו דבריו של יהודי זה שיש בהם כל כך מן הספרות והמחשבה של היהדות לעומת דברי חבריו הנכרים שקדמוהו בדברים של מה בכך. - ועל-רבים. לענין גבורה (|| גדול המלך). והיווני טעה ומסר בלשון ריבוי במנין (πολλοί). - טורי (ES, 47) מושך לכתוב זה תחלתו

טז ילדו את-המלך וכל-העם השולט בים ובארץ: ומהן היו והן רבו
 יז את-נושע-הנעם אשר ממנה יצא הנין: והן עשות מלבושים לְגַנִי-
 האדם והן תמנה יקר לְאֲנָשִׁים וְלֹא-יִוָּבְלוּ הָאֲנָשִׁים לְהִיּוֹת בְּלִעְרֵי
 יח הַנָּשִׁים: וְאִם יֵאָסְפוּ זָהָב וְכֶסֶף וְכֹל-חֲסִיצִים וְרָאוּ אִשָּׁה יִסְתַּתֵּאֵר
 יט ויִסְתַּמְרָאֶה: וְעָזְבוּ קִלְ-אֵלֶּה וְנִמְשְׁכוּ אַחֲרֶיהָ וְיִסְעֲרוּ סָה וְהִבִּיטוּ
 כ אֵלֶיהָ וְקָלָם וְיִבְחַרְרֻבָּה מְזֵהָב וְכֶסֶף וְכֹל-חֲסִיעָה: אִישׁ יַעֲזֹב אֶת-אָבִיו
 כא אֲשֶׁר גָּדְלָהּוּ וְאֶת וְאִמּוֹ וְרֵבֵק בְּאִשְׁתּוֹ: וְעַם-הָאִשָּׁה יַעֲזֹב נִשְׁוֹ וְלֹא
 כב יִזְכֹּר אָבִיו וְאִמּוֹ וְאֲרָצוֹ: וּמִזֶּה עֲלֵיכֶם לְדַעַת שֶׁהַנָּשִׁים שׁוֹלְטוֹת בְּכֶם
 כג כִּלָּא תַעֲמְלוּ וְתִינְעוּ וְהַכֹּל אֶל-הַנָּשִׁים תִּשְׂאוּ וְתַמְנִי: וְלִקַּח אִישׁ אֶת-
 כד וְאֶרְנָה יִרְאֶה וְיִבְחַשֶּׁף יִלְךְ וְאֲשֶׁר יִגְנֹב וְיִחַמֵּם וְיִגְזֹל וְיִשָּׂא אֶל-הָאֵהוּבָה:
 כה-כז וְהָהֵב אָדָם אֶת-אִשְׁתּוֹ מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ: וְרָבִים יֵצְאוּ מִדְּעִתָּם בְּגִלְגַּל
 טו הַנָּשִׁים וְעַבְדִּים נִעֲשׂוּ בָהֶן: וְרָבִים אָבְדוּ וְתַעֲוּ וְחִמְאוּ בְּגִלְגַּל נָשִׁים:
 כח וְעַתָּה כִּלָּא תַאֲמִינוּ לִי כִּלָּא גְדוֹל הוּא הַמֶּלֶךְ בְּשִׁלְמוֹנוֹ כִּלָּא קִלְ-
 כט הָאֲרָצוֹת יִירָאוּ לְנֹעַע בּוֹ: וְהִנֵּה רְאִיתִי אוֹתוֹ וְאֶת-אִשְׁמָה בַּת בִּרְשָׁק
 ל הַנִּקְלָא סִילְנָשׁ הַמֶּלֶךְ יוֹשֶׁבֶת לִימִין הַמֶּלֶךְ: וְתָרַם אֶת-הַמִּצְנֶפֶת מֵעַל
 רֹאשׁ הַמֶּלֶךְ וְתִשְׂמְרָהּ בְּרֹאשָׁהּ וְתַרְךָ אֶת-הַמֶּלֶךְ בְּשִׂמְלָהּ עַל-הַלְחִי:

טז של פטיו וגורם: נשים ילדו את-המלך וכל העם השולט בים ובארץ מהן היו. - השוה שופ'
 יז ייג י"ד מכל אשר יצא מגפן היין. - מלבושים. כל' מלבושי כבוד (השוה משלי ל"א כ"ב
 וכ"ד): הן עשות ונותנות לאנשים מלבושי כבוד ובוה נכלל אף הכבוד עצמו. - לסוף הכתוב השוה
 יח ברא' ב' י"ח לא-טוב היות האדם לבדו. - ויפת' (מרא הו). כך הוספתי לפי המליצה העברית
 (ביוונית: καὶ ἔδει καὶ τῷ κάλλει). - ואת' (אמו). ביוונית: ואת'ארצו, וברור שטעות
 גראפית יש כאן ואמו בארצו נתחלפה לו, ונשמט הימנו כתוב מפורש בברא' ב' כ"ד (והשוה
 טז פכ"א). - ועם-האשה יעזב נפשו. נראה שכוונתו: עד מותו הוא נמצא בחברתה של
 כז האשה. - וארצו. על כרחו הוסיף כאן תיבה זו לאחר שנכשל בה בכתוב הקודם. - פרשת
 כט הדרכים. ἔξοδία. - ואריה יראה. השוה מעשה שמשון (שופ' י"ד ה' ואילך). - ועבדים
 נעשו בהן. השוה מעשה יעקב, וכן אמר הושע (י"ב י"ג): ויעבד ישראל באשה ובאשה
 כט שמר. - אפמה בת ברטק. כמה נשים מן הרמות במעלה ידועות מתוך ההיסטוריה בשם
 אפמה (אמו ובתו של אנטיוכוס סוטר). וכבר האריך בזה הענין טורי (ES, 40-44) ושיער
 שאחת משתי הנשים ששבה אלכסנדר מן החצר הפרסי של דרוש III קודמונס ושנתן לסיליקוס
 ניקטור ולתלמי לגוס היא אפמה שלכאן. ומכל מקום אפמה זו עדיין לא נמצאה. ואולי
 מתוך שהשמות הללו נעתקו מפרסית לעברית ומעברית ליוונית נשתבשו במהלכם (שם האב
 חילופי נוסח יש לו כגון: Αρταχος, Βαζαχος, ואצל יוספוס Παβαζακος, ועוד (ע' Tedesche). -
 הנפלא. τοῦ θαυμαστοῦ. ויש מקיים את הנוסח τοῦ θεμασίου (שביוספוס), וסובר שאבי
 אביה של אפמה היה נקרא כך (על שם פרסי זה ע' הירוודוטוס ו' קצ"ד). - המצנפת διαδήμα.

לא והמלך פטור-פשה הביט אליה בקל-זאת ואם תשחק אליו ושחק
 לב ואם תזעף עליו ותננה כי תשלים אתו: הו בני-חיל הלא גזרות
 לג הנשים אם-פכה תעשינה: ויבט המלך והשורים איש אל-רעהו והוא
 לד החל לדבר על-האמת: בני-חיל הלא גזרות הנשים גדולה הארץ
 ויגבוהים השמים ומהירה השמש בקרוצתה כי חוג שמים תתהלך
 לה ואל-מקומה היא שבה ביום אחד: הלא גדול הוא העושה כל-
 לו אלה וגדולה היא האמת וגזרת על-כל: כל-הארץ אל-האמת היא
 לו קוראה והשמים מקרבים אותה וכל-המעשים רועדים וחרדים ומפנייה
 לו משפטיה צדקו יחדו ואין אתה כל-עול: מעול היון מעול המלך
 מעולות הנשים מעולים כל-בני-האדם ועול כל-מעשיהם כלם ואם
 לה איך-בהם אמת ובעולם יאבדו: והאמת קמת לעולם וזקה והיא
 לט תיה היא ושולטת לעולמי עולמים: ואין אתה משוא פנים ולשחר
 כי אם-עושה היא משפט בקל-מעול ורשע והכל ירצו מעשייה
 ס ואין במשפטה כל-עול: וזה הגבורה והממלכה והשלטון והגדל
 טא לעולמי עולמים ברוד אלתי האמת: ויכל לדבר ויקרא כל-העם
 בקול ויאמרו גדולה האמת וגזרת על-כל:
 טב ויאמר לו המלך שאל אשר תבקש יותר מן הכתוב ונתנה
 טג לך כי אתה נמצאת החכם ולדי משב ושאר תקרא: ויאמר אל-
 המלך וזכר את-נדרך אשר נדרת ביום אשר קבלת את-המלכות
 מד לבנות את-ירושלם: ולקשיב את כל-הכלים אשר נלקחו מירושלם
 אשר לקח בורש באשר נדר להמריב את-בבל ונדר לשלם שמה:
 מה ואתה נדרת לבנות את-המקדש אשר שרפו בני אדום באשר

לא-לר יחננה. *κολακεύει αὐτήν* (=ילטף אותה), הווה איוב יט יז בע'. - למרוצת השמש
 לו הווה תהל' יט ו-ז'. - וכל המעשים רועדים. כיוצא בו הוא הלשון בחפילת ריה:
 ויראוך כל-המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים... וחרדים ומפניה משפטיה צדקו
 לו יחדו. כך נראה לי למלא החסר (השוה תהל' יט י משפטי ה' אמת צדקו יחדו). - (אם
 לט אין. הגהתו של טורי (ES 25) היא. - לשלם הווה דב' יז האל הגדל... אשר לא-ישא פנים
 ולא יקח שחד. - ושחד. *διάφορα* (כך משמעותה של תיבה זו בלשון המאוחרת). והשוה
 מא דה"ב יט ז'. - גדולה האמת וגזרת על-כל. תרגומו הרומי *Magna est veritas et*
 מג *praeualet* נעשה פתגם רוח בעולם. - זכר את-נדרך. נראה שעל סמך זה מספר יוספטוס
 (קדמ' י"א ג' א'): כשהיה [ודרוש] עדיין הדיוט נדר לה' שאם יהיה מלך ישלח למקדש
 שבירושלים את כל כלי האלהים הנמצאים עדיין בבבל. - וכן משמע כאן. מתוך פמ"ד.
 מה שלא כל כלי המקדש הוחזרו בשעתם לירושלים (השוה לעיל ב' ס'-י"ד ולקמן פנ"ח). -
 אשר שרפו בני אדום. אין זה מתמיה כלל, לא לגבי סוף הפסוק ולא לגבי מה

10 נחֲרַבָּה יְהוּדָה בְּיַד־הַכַּשְׂדִּים: וְעַתָּה הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר אֶבְקֹשׁ מִמֶּנּוּ
 אֲדוּנִי הַמֶּלֶךְ וְאַשְׁאֵל וְזֹאת תִּהְיֶה גְדֻלַּתְךָ וְעַל־כֵּן אֶבְקֹשׁ כִּי תַעֲשֶׂה
 אֶת־הַגִּדְרָה אֲשֶׁר גִּדַּרְתָּ בְּסִיף הַמַּלְאָכִים לַעֲשׂוֹתוֹ:
 20 וַיָּקָם דָּרְגוּשׁ וַיִּשְׁקָהוּ וַיִּקְתַּב־לוֹ אֲגָרוֹת אֶל־כָּל־הַסּוֹבְרָנִים וְשָׂרֵי
 הַמְּדִינֹת וְשָׂרֵי הַצָּבָא וְהָאֲחַשְׁדַּרְשָׁנִים אֲשֶׁר יַעֲבִירוּ אוֹתוֹ וְאֵת כָּל־
 30 הָעוֹלָם אֹתוֹ לִבְנוֹת אֶת־יְרוּשָׁלַם: וְאֶל־כָּל־שָׂרֵי הַמְּדִינֹת בְּאֶרֶם
 וּבְדַגְשֵׁן וּבְלִבְנָן קָתַב אֲגָרוֹת לְשֵׁאת עֲצֵי אֲרֹז מִן־הַלְּבָנוֹן אֶל־יְרוּשָׁלַם
 40 וְלִבְנוֹת אוֹתוֹ אֶת־הָעֵיר: וַיִּקְתַּב אֶל־כָּל־הַיְהוּדִים הָעוֹלָם מִן־הַמְּלָכוֹת
 אֶל־יְהוּדָה עַל־הַחֻשָּׁה כִּי כָל־שְׁלִיט וְאֲחַשְׁדַּרְשָׁן וְשָׂר וְסוֹבֵן לֹא יִגְשׂוּ
 50 אֶל־סַתְחִיָּהֶם: וְכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הֵם מוֹשְׁלִים בָּהּ תִּהְיֶה לָּהֶם חֻשְׁפָּיָה מִמֶּם
 וּבְנֵי אָדוּם יַעֲזֹבוּ אֶת־מְקוֹמוֹת הַיְהוּדִים אֲשֶׁר נֶאֱמָרוּ בָּהֶם: וְלִבְנָן
 60 בֵּית הָאֱלֹהִים יִגְמָן עֲשָׂרִים בְּכָר שָׁנָה שָׁנָה עַד־אֲשֶׁר יִבְנֶה: וְלַעֲלוֹת
 הַמּוֹבָאוֹת יוֹם יוֹם עַל־הַמִּזְבֵּחַ כַּמִּצְוָה עוֹד עֲשָׂר בְּכָרִים מִיַּד שָׁנָה
 70 בְּשָׁנָה: וְכָל־הָעוֹלָם מִכָּבֵל לִבְנוֹת אֶת־הָעֵיר חֻשְׁפָּיָה תִּהְיֶה לָּהֶם וְלִבְנֵיהֶם
 וְלִכָּל־הַכְּהֵנִים הָעוֹלָם: וַיִּקְתַּב עוֹד לְתַת מִנֵּת הַכְּהֵנִים וְקִתְנוֹת אֲשֶׁר
 80 יִשְׁבְּתוּ בָּהֶן: וְלִלְוִיִּם קָתַב לְתַת לָהֶם מִנֵּת עַד הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּקְלָה מִלְּאֲכַת
 הַבַּיִת וַיְרוּשָׁלַם תִּבְנֶה: וְלִכָּל־שׂוֹמְרֵי הָעֵיר קָתַב לְתַת לָהֶם חֲלָקֵיהֶם
 90 וּמִיָּמֹתֵיהֶם: וַיִּשְׁלַח אֶת כָּל־הַכְּהֵנִים אֲשֶׁר הוֹצִיא כּוֹרֶשׁ מִכָּבֵל וְכָל
 אֲשֶׁר־אָמַר כּוֹרֶשׁ לַעֲשׂוֹת צִוָּה נִם הוּא [לַעֲשׂוֹת] וְלִשְׁלַח יְרוּשָׁלַם:
 100 וּבָצֵאת הַנְּעָר (וְהַחֻצָּה) וַיִּשָּׂא אֶת־סָגְוֵי הַשְּׂמֹמָה נְגַד יְרוּשָׁלַם וַיִּבְרַךְ
 לַמֶּלֶךְ הַשְּׂמִים וַיֹּאמֶר: מֵאֲתָךְ הִנָּצַחֹן וּמֵאֲתָךְ הַחֻקָּה וְלָךְ הַכְּבוֹד וְאֲנִי
 110 עֲבָדְךָ: בְּרוּךְ אַתָּה אֲשֶׁר נִתְּנָלִי חֻקָּה וְלָךְ אֲנִי מוֹדֶה אֱלֹהֵי אֲבוֹתַי:
 120-130 וַיִּקַּח אֶת־הָאֲגָרוֹת וַיִּלְךְ בְּבִקְלָה וַיִּגְדַּל לְכָל־אֲחָיו: וַיִּבְרַכּוּ לֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם
 140 אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם דְּרוֹר וְהַנְּחָה: לַעֲלוֹת וְלִבְנוֹת אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־הַבַּיִת
 אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמוֹ עֲלָיו וַעֲשׂוּ מִשְׁתָּה בְּשִׁיר וּבְשִׁמְחָה שְׂבַעַת יָמִים:

שנאמר לעיל א' נ"ב, שהרי מקובל היה מדור לדור שאומה מנוולת ונקמנית זו היתה משתחפת
 בכל רשעותה בפורענותן של ישראל, וכמו שמעיד הכתוב (תה"ל קל"ז ד'): זכר ה' לבני אדום
 את יום ירושלם האמרים ערו ערו עד היסוד בה (וע' בפ"ג). - לא יגשו אל פתחיהם.
 לתבוע מהם מסים (השוה עזרא המקראי ז' כ"ד). - ובני אדום... השוה מקרא ה' ג' (וע'
 לעיל בפמ"ה). - עשרים כ"כ. כסף GU והסורית). - לתת. δούληναι (GU). - אשר ישרתו
 בהן. לשון תורה הוא (במד' ד' י"ד ועוד). - נגד ירושלם. השוה דניאל ו' י', טוביה
 ג' י"א ואילך. - אלהי אבותינו. ביווני: אדון (δέσποτα) האבות. - וילך. משושן
 הבירה. - הבית אשר נקרא שמו עליו. לשון מקרא הוא (השוה דה"ב ר' ל"ג, ז' י"ד). -

100
 110
 120-130
 140

ה ואמר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בָּקְרוּ לַעֲלוֹת רְאִשֵׁי בֵּית־הַאֲבוֹת
 לַשְּׂבָטֵיהֶם וְנָשִׂיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְעַבְדֵיהֶם וְאִמְהוּתֵיהֶם וּמְקַנְיֵיהֶם:
 ב וַדְּרֹגוּשׁ שָׁלַח אֹתָם פָּרָשִׁים אֶלֶף לְהַבְיֹאֵם יְרוּשָׁלַם בְּשָׁלוֹם וּבַשִּׁיר
 : בְּתַשִּׁים וּבְמַצְלָתָיִם: וְכָל־אֲחֵיהֶם שְׂמַחִים וַיּוֹלִיכֵם לַעֲלוֹת אֹתָם:
 ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים הָעוֹלִים לְקַמֵּי־אֲבוֹתָם לַשְּׂבָטֵיהֶם
 ה לְהַתְּנַחֵשׁם: הַכְּהֻנִּים בְּנֵי סִינְתָם בְּן־אֶהֱרֹן יֵשׁוּעַ בְּן־יְהוֹזָדָק בְּן־
 שָׂרָיָה וַיּוֹיָקִים בְּן־נִישׁוּעַ וְזַרְזָבָד בְּן־שַׁאֲלֻמְיָאל מִבֵּית דָּוִד מִמִּשְׁפַּחַת
 ו פָּרֶץ מִשְׁבַּט יְהוּדָה: אֲשֶׁר דָּבָר אֶל־דְּרֹגוּשׁ מֶלֶךְ פָּרַס דִּבְרֵי חֲקֻמָּה
 ז בַּשָּׁנָה שְׁתַּיִם לְמַלְכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ נִסָּן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ: אֵלֶּה הֵם מִיְהוּדָה
 הָעוֹלִים מִשְׁבֵּי הַגּוּלָּה אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְבָבֶל:
 ח וַיָּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וְלִשְׂאָר יְהוּדָה אִישׁ לְעִירוֹ אֲשֶׁר־בָּאוּ עִם־זַרְזָבָד
 וַיֵּשׁוּעַ נְחֻמְיָה שָׂרָיָה רַעְמָנָה גְּחֻמִּי מְרֹדַכִּי בִלְשָׁן מִקְסָרֶת בְּגוּי רְחוּם
 ט בַּעְנָה רְאִשֵׁיהֶם: מִקְסָר אֲנָשֵׁי הָעָם בְּנֵי פָרַעַשׁ אֶלְפָּסִים מָאָה שְׁבַע־עִים
 י וּשְׁנָיִם בְּנֵי שְׁפִטָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁבַע־עִים וּשְׁנָיִם: בְּנֵי אָרַח שְׁבַע
 יא מֵאוֹת שְׁבַע־עִים וַחֲמִשָּׁה: בְּנֵי־סַחַת מֵאוֹב לְבִנֵי יֵשׁוּעַ וַיּוֹאֵב אֶלְפָּסִים
 יב שְׁמֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁנָיִם עָשָׂר: בְּנֵי עֵילָם אֶלֶף מֵאוֹתִים חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה
 יג בְּנֵי־יִתְוָא תֵּשַׁע מֵאוֹת אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה בְּנֵי זָבִי שְׁבַע מֵאוֹת וְשָׁשִׁים
 יד בְּנֵי־רְבִי שֵׁשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה: בְּנֵי־בְּכִי שֵׁשׁ מֵאוֹת עָשָׂרִים
 יו וּשְׁלֹשָׁה בְּנֵי עֶזְרָא אֶלֶף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עָשָׂרִים וּשְׁנָיִם: בְּנֵי־אֲדִיקָם
 שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁבַעֶה בְּנֵי בְּגוּי אֶלְפָּסִים שָׁשִׁים וְשָׁשִׁים בְּנֵי עֶדְרָן אַרְבַּע
 טו מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה: בְּנֵי־אֶטָר לִיהֻזָּקָיָה תֵּשַׁע־עִים וּשְׁמֹנֶה בְּנֵי־

ה ג-ה לַעֲלוֹת אֹתָם. ללוותם. - וַיּוֹיָקִים בְּנֵי־יֵשׁוּעַ וְזַרְזָבָד. כַּךְ צִיל בַּמְקוֹם וַיּוֹיָקִים
 בן זרובבל, שהרי בראש הכתוב נאמר הכהנים בני פינחס בלי רבים, והשוה נחמ' י"ב י'
 וישוע הוליד את־יויקים (ובני זרובבל נפרטו בדה"א ג' י"ט), וכן מעיד ההמשך: אשר דבר
 י אל־דריוש, שבראש פיו. - אשר דבר. חוזר אל זרובבל בן שאלתיאל. - בשנת שתיים
 למלכותו. לשון זה רומז לזמן העליה, ולא לזמן שדבר זרובבל אל דריוש. -
 ה ז-ע. רשימת העולים עם זרובבל - הנאת קרבנות וחגיגת חג הסכות - יסוד המקדש והפרעות
 הכוחים (=עזרא ב' א-ד' ה' וכ"ד).

רשימה זו כן סדרה: (א) מנהיגי העליה, (ב) העולים הישראליים, (ג) הכהנים, הלויים,
 המשוררים, השוערים והנתינים ובני עבדי שלמה, (ד) העולים שלא יכלו להוכיח את יחשם,
 (ה) הסכום הכולל, מנין העבדים והבהמות, (ו) רשימת הנדבות לעבודת המקדש. -
 ה הראשים מנינם י"ב כמנין שבטי ישראל. - נחמיה. אין זה נחמיה בן חכליה. -
 רעמיה. Πημαίου, כמו בנחמ' ז' ז', אבל עזרא ב' ב' רְעֻזְיָה. - בִּלְשָׁן Βεελσάρου
 י - (ברייש ת' נר"ן). - בני־בני. וכן עזרא ב' י', ובנחמ' ז' ט"ו בְּנָיִם. - אנשי בית־לחם.

קולן ועזתה שלשים ושבעה בני-עזר ארבע מאות שלשים ושנים: ט
 בני-הנגנה מאה ואחד בני-הקרב [- - -] בני-בצוי שלש מאות יז
 עשרים ושלשה בני תרין מאה ושנים-עשר: בני-גבר תשעים יח
 ונמשה אנשי בית-לקח מאה עשרים ושלשה: אנשי נמשה חמשים
 ונמשה אנשי ענתות מאה עשרים ושמנה אנשי בית-עומות ארבעים יט
 ושנים: אנשי קרית-יערים כסירה וכארות שבע מאות ארבעים כ
 ושלשה: אנשי תרד וקרב ארבע מאות עשרים ושנים אנשי כא
 הרמה ונבע שש מאות עשרים ואחד: אנשי מקמם מאה עשרים
 ושנים אנשי בית-אל חמשים ושנים בני מגביש מאה חמשים כב
 ושלשה: בני עילם אחר אלה מאתים חמשים וארבעה ואנו שבע כג
 מאות עשרים ונמשה בני ירחו שלש מאות ארבעים ונמשה: בני כד
 סנאה שלשת אלפים שש מאות ושלשים: הכהנים בני ידעיה
 בן-ישוע לבני אלישיב תשע מאות שבעים ושנים בני אהר אלה כה
 חמשים ושנים: בני סשהור אלה מאתים ארבעים ושבעה בני כו
 תרם אלה ושבעה עשר: הלויים בני-ישוע וקדמיאל ובענה והודיה
 שבעים וארבעה: המשוברים בני אסף מאה עשרים ושמנה: כז
 השערים בני-שלוש בני-אמר בני-טלמן בני-עקוב בני-חטישא בני- כח
 שבי כלם מאה שלשים ותשעה: הנתינים בני-ציקא בני-חשושא כט
 בני-טבעות בני-קרב בני-סיעה בני-סרדון בני-לבנה בני-הקבא: ל
 בני-עקוב בני-אתא בני-בתב בני-חנב בני-שמלי בני-חנן בני-גדל לא
 בני-גמר: בני-רענה בני-רצין בני-קודא בני-נגם בני-ענא בני- ססח
 בני-בסי בני-אסנה בני-מעניים בני-נסיסים בני-בקבוק בני- לב
 חקוסא בני-הרחור בני-בצלות: בני-מחידא בני-חרשא בני-ברקום לג
 בני-סררא בני-תמח בני-נצח בני-חטישא: בני עבדי שלמה בני- הפסרת
 בני-סרודא בני-יעלה בני-דרקון בני-גדל בני-שפטניה: לד-לה
 בני-חטיל בני-סכרת אבום בני-אמון: כל-הנתינים ובני עבדי לו
 שלמה שלש מאות תשעים ושנים: אלה העלויים מתל מלח ומל לו
 חרשא ראשם ברוב אדן ואמר: ולא יכלו להגיד בית-אבותם לו
 ונרעם אם-משנאל הם בני-דליה בני-טוביה בני-קודא שש מאות לח
 חמשים ושנים: ומן-הכהנים המשברים בכהנה ולא נמצאו בני-

oi ex Baithaleemou (וכן כל לשון אנשי...)- והודיה. Oduia (ויש נוסח Iouda)=
 כט-לח הודנה (עזרא ב' מ').- הנתינים. ביוונית θεοδουλοι=משתי המקדש. - ולא נמצאו.

קבנה בני-הקוץ בני-יהושע אשר לקח את אוגיה הגלעדית אשה
 מבנות ברזלי ויקרא על-שמו: ואלה בקשו כתב המתנחש בךשמה
 ולא נמצא ויוצאו מן הבקעה: ויאמר להם נחמיה התרשטא אשר
 לא יהיה להם חלק בךרשים עד עמד פהו לבוש האורים והתמים:
 וכלם היו מישראל מבני שטים עשרה מלכד עברים ושסות
 ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים עבדיהם ואמהותיהם
 שבעת אלפים שלש מאות וששים ושבעה משברות ומשוררים
 מאתים ארבעים וחמשה: ומלים ארבע מאות וששים וחמשה
 וסוסים שבע מאות וששים וששה שרדים מאתים ארבעים וחמשה
 סמורים ששת אלפים שבע מאות ועשרים:
 ומראשי האבות בבוזם לבית יי אשר בירושלם התנדבו
 להקים את-הבית על-מבונו בכהם: ולתת לאוצר מלאכת הקדש
 וזהב מנים אלה וקסף מנים חמשת אלפים וכתנות פהנים מאה:
 וישבו הפהנים והלוים ומרדכי וברזלם בירושלם ובארץ ותמשוררים
 ותשועים וכל-ישראל בעריהם:
 ויגע החדש השביעי ובני ישראל היו איש במקומו ויאספו באיש
 אחד אל-הרחוב אשר על-ינד שער המנחה: ויגם ישוע בן-יוצדק ואחיו
 הפהנים וזרובל בן-שאלתיאל ואחיו ויבינו את-המזבח אלהי ישראל:
 ויגשו להעלות עליו עלות ככתוב בספר משה איש-האלהים: ויאספו אליהם
 מעמי הארץ האחרים כי באיבה היו להם ויחזקו עליהם כלהעמים
 אשר על-הארץ והם בנו את-המזבח על-מבונתו ויביאו קרבנות
 בזמנם ועלות לזי לבקר ולקרב: ויעשו את הגיהספות ככתוב בתורה
 וקרבנות יום ביום כמשפט: ואסרריבן מנחות תמידים וקרבנות
 השבתות והחדשים וכל מועדי הקדש: ואשר נדרו נדר לאלהים
 מראש החדש השביעי החלו להביא קרבנות לאלהים והיכל אלהים
 עוד לא נבנה: ויתנו קסף לחוצבים ולחרשים ומשמה ומאכל ושמן

לז
 ס
 מא
 מב
 מג
 מד
 מה
 מו
 מז
 מח
 טו
 טז
 טז
 טז
 נ
 נא
 נב
 נג

בכתב המתיחשים. - את אוגיה הגלעדית. בנוסח המקובל (Swete וכן Rahlfs): Αὐγίαν
 γυναικα (=אוגיה אשה), ובנוסח L: τῆς Γαλααδιαίου γυναῖκα Αὐγείαν (=בת-גלעדי
 אשה אוגיה). - האורים והתמים. δηλωσις καὶ ἡ ἀληθεία, וכן הוא בע' לשמות
 כ"ח ל', אבל לא בע' לעזרא ב' ס"ג (=למאירים ותמים). - לחוצבים ולחרשים. לחוצבי
 אבן ולחרשי עץ. - ושמן. χρά = ששון (סורי: וחזותא), ואולי הוא כינוי לשמן, על דרך
 ההל' מ"ה ח' שמן ששון, וקרוב לזה מסר יוספוס (קדמ' י"א ד'): ולצידונים היה נעים וקל

ס
 נג

לצידונים ולצורים להביא מן-הלקנון עצי ארזים להביא רססרות אל-
 ים וסוא קרשיון הקתוב מאת פורש מלך-סרם עליהם: ובשנה השנית
 לבואם אל-בית האלהים לירושלם בחדש השני הסלו ורקבל קר
 שאלתיאל ונשוע קריוצדק ואחיהם והפנהים והלונים וכל-הקאים
 מהשבי ירושלם: וניסרו את-היכל האלהים באחד לחדש השני
 בשנה השנית לבואם ליהודה וירושלם: ונעמדו את-הלונים מבך
 עשרים על-מלאכת יי ונעמד נשוע וקניו ואחיו וקדמיאל וקניו ויהודה
 וקני חגדר וקניהם ואחיהם כל-הלונים באחד מנצחים עשים מלאכה
 קבית יי:

ויבנו הבונים את-היכל יי ונעמדו הפנהים לבושים בקלי
 שיר ותצטרות והלונים בני-אסף במצלמים להלל את-יי ולקרר על-
 ידי דויד מלך ישראל: ונענו בהלל מקרבים לני פי ססדו וקבודו
 לעולם על-כל-ישראל: וכל-העם הריעו וצדלו בקול גדול בהלל לני
 על-הוסר בית-יי: ונבאו מן-הפנהים הלונים והראשים לבית אבותם
 הנגנים אשר ראו את-הבית הראשון אל-זה בהוסדו בקבי ובאנחה
 סא-סב גדולה: ורבים בתרועה ושמחה בקול גדול: ואין העם מבירים קול
 התרועות מסני קבי העם את-כי העם היו מריעים תרועה גדולה
 אשר נשמעה עד-למרחוק:

וישמעו צרי שבט יהודה וקנימין ונבאו לרעת מה-קול התרועה:
 סד-סה ונדעו כי בני הגולה בונים את-ההיכל לני אלהי ישראל: ויגשו
 אל-ורקבל ונשוע ואל-ראשי האבות ויאמרו להם נבנה עמכם:
 סו כי קדם נדרש לני ואל-היזקם ולו אנחנו זכחים מימי אסר חדון
 סז מלך אשור המעלה אותנו פה: ויאמר להם ורקבל ונשוע וראשי
 סח האבות לישראל לא-לקם ולנו לבנות את-הבית לני אלהינו: כי
 אנחנו לבדנו נבנה לני אלהי ישראל כאשר צונו מלך-סרם:
 סט ויהי עם-הארץ מקבירים על האנשים אשר-ביהודה ומצקים

(ןף וקל καὶ κοῦφον) . ודאי נדחה הוא הנוסח καὶ κάθηρα=ועגלות. ובעל הוולגי וכן
 התרגום הסלאבי יצא ידי ב' הדעות: בשמחה ונתנו עגלות לצידונים (= Cam gaudio et)
 על כל פנים נראה שושמן (וכן עזרא ג' ו') הוא העיקר. - מנצחים
 על-עשי המלאכה. ביווני מסורס: מנצחים עשי על-המלאכה. - על-ידי דוד. על-
 ידי מזמורי דוד. - ויבאו. בעזרא ג' י"ב: ורבים. - אל-זה בהוסדו. οἰκοδομήν
 (=אל-זה בהבנותו). והשוה שם. - מכבידים. כך נראה לי למסר את

ג
 נ
 ס
 סס

ע ומבִּלְהֵימָּן אֹתָם לְבָנוֹת: וַיִּחַבְּלוּ תַחְבוּלוֹת וַיִּבְהֲלוּ וַיְקוּמְמוּ וַיִּסְרוּ אֶת־הַבְּנֵיהֶם וְהַשְׁלֵמַת הַבְּנֵי קַל־יָמִי חֲנִי הַמֶּלֶךְ בּוֹרֵשׁ וַיִּשְׁבִּיתוּ הַבְּנֵי שְׁנַיִם שָׁמַיִם עַד־מַלְכוּת דָּרְגוּשׁ:

ו וּבַשְּׁנַת שָׁמַיִם לְמַלְכוּת דָּרְגוּשׁ נִבְאוּ חֲנִי וַיְכַרְיָה בְּיַד־עֲדוּא הַנְּבִיאִים עַל־הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיְרוּשָׁלַם בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵי

ב יִשְׂרָאֵל אֲלֵיהֶם: אִזּוּ קָמוּ וַרְבָּבֶל בֶּן־שַׁאֲלֻמְיָאֵל וַיִּשׁוּעַ בֶּן־יִצְחָק וַיִּסְלְפוּ לְבָנוֹת בֵּית יְיָ אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם וַעֲמָהֶם נְבִיאֵי יְיָ עוֹזְרִים לָהֶם:

ג בָּעֵת הַהִיא בָּא אֲלֵיהֶם שְׁשָׁנִי פַחַת אָרְם וַיִּנְעֶז וַיִּשְׁמַר בּוֹזְנֵי וַתְּכַרְיֶנְהוּם וַיֹּאמְרוּ לָהֶם: מִי אֲנִי לָכֶם לְבָנוֹת אֶת־הַבָּיִת הַזֶּה וְאֶת־

ד הַגֵּז הַזֶּה וְקַל־הַשָּׂאֵר לְשִׁבְלָל וּמִי הֵם הַבּוֹנִים הַמְּשַׁבְּלִים קַל־אֵלֶּהָ: ה-ו וַיִּמָּצְאוּ וַקְנֵי הַיְהוּדִים חֵן בְּהַשְׁגָּחַת יְיָ עַל הַשָּׂבִי: וְלֹא בָּטְלוּ אֶת־

הַבְּנֵיהֶם עַד אֲשֶׁר יוֹדִיעוּ עֲלֵיהֶם לְדָרְגוּשׁ וַיּוֹשֶׁב:

ז פֶּתֶשָׁנָן הָאֲנָתָה אֲשֶׁר קָתְבוּ אֶל־דָּרְגוּשׁ וַשְׁלַחוּ שְׁשָׁנִי פַחַת אָרְם וַיִּנְעֶז וַיִּשְׁמַר בּוֹזְנֵי וַתְּכַרְיֶנְהוּם הַקְּרָאשִׁים אֲשֶׁר בְּאָרְם וַיִּנְעֶזוּ:

ח לְדָרְגוּשׁ הַמֶּלֶךְ שְׁלוֹם הַכָּל יָדוּעַ יִהְיֶה לְאֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ כִּי בָּאוּ לְאֶרֶץ יְהוּדָה וְהִלְבְּנוּ לִירוּשָׁלַם הָעִיר וַיִּמָּצְאוּ מִן־הַשָּׂבִי אֶת־זִקְנֵי

י הַיְהוּדִים בִּירוּשָׁלַם הָעִיר בּוֹנִים בֵּית לִנְיָ גְדוֹל וַתְּדַשׁ מֵאֲבְנֵי גִזִּית וַיִּקְרֹת וְשָׁמַיִם עֲצִים בְּקַתְלִים: וְהַמְּלָאָכָה הַזֹּאת בְּמַהְרָה נַעֲשֶׂה

ט וְהַמַּעֲשֶׂה מִצְלִיחַ בְּיָדֵיהֶם וּבְקַל־תַּפְּאֶרֶת וְשׁוֹם־לֵב הִיא מְשַׁבְּלָתָה: י אִזּוּ שָׁאֲלוּ הַזִּקְנִים הָהֵם לֵאמֹר מִי אֲנִי לָכֶם לְבָנוֹת הַבָּיִת הַזֶּה

יא וְהַמְּלָאָכָה הַזֹּאת לְשִׁבְלָל: וַשְׁאֲלוּ אוֹתָם כֵּן לְמַעַן הוֹדִיעַ לָךְ

הלשון ἐπιχοιμώμενα (דב' כ"א כיג תרגום של לין ומל"א ג' י"ט תרגום של שְׁכַב), שענינו כאן: מעיק. - מכבידים על-עם־יהודה ומציקים הוא תכן הלשון שבִּעֲזוֹרָא ד' ר': מרפס ידֵי עַם־יְהוּדָה. - ומ בל הים. ביווני: εἶργον=ומפריעים, ועוצרים. והוא תרגום חלש. -

ו א'-ז ס'ו. חירוש הכנין וסיומו - הנוכת הבית ועשיית הפסח (=עזרא ה' א'-ו' כ"ב).

א חגי וזכריה. שניהם מעולי בבל ובאותה שמחה של הנוכת הבית היו, ודאי חגי הזקן מן הבוכים מתוך השוואת בית שני לראשון היה, וזכריה הצעיר - בן ברכיה בנו של עזרא - מן השמחים היה (ע' לעיל ה' ס'-ס"א). - אֲלֵיָהֶם. ἐπ' αὐτούς, כלו' הם נבאו בשליחותו של ה' אל ישראל (וכך נראה אף פירושו של הלשון הארמי בשם אלהי ישראל עליהן, שבעזרא ה' א'). - שְׁשָׁנִי. Σιάινης (וכן בסכ"ו). ודאי העתקה הוא מן פתני השם הארמי (שבעזרא ה' ג') בהחלפת ת"ו ארמית בשי"ן עברית. כדין. מתוך העתקה זו אנו למדים שהחלקים הארמיים שבִּעֲזוֹרָא המקראי תרגמם בעל עזרא החיצוני לעברית ומעברית נתרגמו ליוונית. - ושתר בוזני. Σαθραβουζάνης. - על-השבי. הוה עזרא ה' ה': על-שְׂבִי

ב הזקן מן הבוכים מתוך השוואת בית שני לראשון היה, וזכריה הצעיר - בן ברכיה בנו של עזרא - מן השמחים היה (ע' לעיל ה' ס'-ס"א). - אֲלֵיָהֶם. ἐπ' αὐτούς, כלו' הם נבאו בשליחותו של ה' אל ישראל (וכך נראה אף פירושו של הלשון הארמי בשם אלהי ישראל עליהן, שבעזרא ה' א'). - שְׁשָׁנִי. Σιάινης (וכן בסכ"ו). ודאי העתקה הוא מן פתני השם הארמי (שבעזרא ה' ג') בהחלפת ת"ו ארמית בשי"ן עברית. כדין. מתוך העתקה זו אנו למדים שהחלקים הארמיים שבִּעֲזוֹרָא המקראי תרגמם בעל עזרא החיצוני לעברית ומעברית נתרגמו ליוונית. - ושתר בוזני. Σαθραβουζάνης. - על-השבי. הוה עזרא ה' ה': על-שְׂבִי

ג הזקן מן הבוכים מתוך השוואת בית שני לראשון היה, וזכריה הצעיר - בן ברכיה בנו של עזרא - מן השמחים היה (ע' לעיל ה' ס'-ס"א). - אֲלֵיָהֶם. ἐπ' αὐτούς, כלו' הם נבאו בשליחותו של ה' אל ישראל (וכך נראה אף פירושו של הלשון הארמי בשם אלהי ישראל עליהן, שבעזרא ה' א'). - שְׁשָׁנִי. Σιάινης (וכן בסכ"ו). ודאי העתקה הוא מן פתני השם הארמי (שבעזרא ה' ג') בהחלפת ת"ו ארמית בשי"ן עברית. כדין. מתוך העתקה זו אנו למדים שהחלקים הארמיים שבִּעֲזוֹרָא המקראי תרגמם בעל עזרא החיצוני לעברית ומעברית נתרגמו ליוונית. - ושתר בוזני. Σαθραβουζάνης. - על-השבי. הוה עזרא ה' ה': על-שְׂבִי

ד הזקן מן הבוכים מתוך השוואת בית שני לראשון היה, וזכריה הצעיר - בן ברכיה בנו של עזרא - מן השמחים היה (ע' לעיל ה' ס'-ס"א). - אֲלֵיָהֶם. ἐπ' αὐτούς, כלו' הם נבאו בשליחותו של ה' אל ישראל (וכך נראה אף פירושו של הלשון הארמי בשם אלהי ישראל עליהן, שבעזרא ה' א'). - שְׁשָׁנִי. Σιάινης (וכן בסכ"ו). ודאי העתקה הוא מן פתני השם הארמי (שבעזרא ה' ג') בהחלפת ת"ו ארמית בשי"ן עברית. כדין. מתוך העתקה זו אנו למדים שהחלקים הארמיים שבִּעֲזוֹרָא המקראי תרגמם בעל עזרא החיצוני לעברית ומעברית נתרגמו ליוונית. - ושתר בוזני. Σαθραβουζάνης. - על-השבי. הוה עזרא ה' ה': על-שְׂבִי

ולכתב לה את-ושמות] האנשים העומדים בראש ודרשנו מהם
 רשימת השמות לראשיהם: והם השיבו לנו לאמר עבדי יי בורא
 השמים והארץ אנהנו: ויבנה הבית לפני שנים רבות על-ידי מלך
 ישראל גדול ותקוף ונשלם: וכאשר הרגיוו אבותינו בחטאתיהם
 לוי אלהי ישראל אלהי השמים ויתנם בידי נבוכדנצר מלך-בבל
 מלך הכשדים: ויטריבו את-הבית וישךסוהו ואת-העם הגלו
 לבבל: ובשנה הראשונה למלכות בורש על-ארץ בבל כתב המלך
 בורש לבנות את-הבית הזה: ואת בלי-הקדש כלי הזהב וכלי
 הכסף אשר הוציא נבוכדנצר מן-הבית אשר בירושלם ושימם
 בהיכלו הוציאם בורש המלך מן-ההיכל אשר בבבל ויקטנו לן-בבבל
 וששבער הסקה: ויצוהו וישא את-הכלים האלה לשימם בהיכל
 אשר בירושלם ובית-י: הנה להבנות על-המקום: אז ששבער זה
 קא ויתן יסרות בית י: אשר בירושלם ולמן-אז ועד-עתה הוא
 נבנה ולא נשלם: ועתה אם על-המלך טוב יחפש באצרות ספרי
 המלכות לכונש המלך אשר בבבל: ואם-ימצא כי ברצון בורש
 המלך נעשה בנן בית-י: אשר בירושלם וטוב על-אדונינו המלך
 יודיענו על-זה:

יב
 יג
 יד
 טו
 טז
 יז
 יח
 יט
 כ
 כא
 כב
 כג
 כד
 כה
 כו

אז אנה דרנש המלך לבקש באצרות הספרים המנחים
 בבבל ותמצא באחמתא הבירה בקרי המדינה מגלה אחת וכה
 כתוב זרון לאמר: בשנת אחת למלכות בורש המלך אנה בורש
 לבנות את-בית י: אשר בירושלם מקום שם מביאים קרבנות על
 אש תמיד: נבהו ששים אמה רחבו ששים אמה ושלשה נדבכי
 אבני גזית ונדבך אחר עצי-ארז חדשים ומהוצאה להגמן מבית
 בורש המלך: ואת-כלי הקדש לבית י: כלי הזהב וכלי הכסף
 אשר הוציא נבוכדנצר מן-הבית אשר בירושלם וביאם בבבל
 להיות מושבים לבית אשר בירושלם לשימם במקום אשר היו:
 ויצו עוד לששני סחת ארם וקנען ולשטר בוני ולתכרינהם

כב (=זקני) יהודה. - באוצרות הספרים... בבבל ותמצא באחמתא. דיוק היסטורי
 יש כאן: התחילו לחפש בארכיוון שבבבל, וכשלא מצאו פנו אל הארכיוון שבאחמתא ושם נמצאה
 ג-כד המגלה (τόμος). - על-אש תמיד. ע' ויקרא ו' ו'. - עצי-ארז. השוה מליא ו' לז'
 שלשה טורי גזית וטור כרתת ארוים. ביווני: עצי-ארץ, וברור שזיין בצדי נתחלפה לו. -
 חדשים. אם כן היה אף לפני תדת בתיו, כמו בנוסח שלנו (עזרא ו' ד'), ולא חדה או

המקנים ראשים בארם וקנען לשום לב ולהתרחק מן המקום ולתת
 לוֹרְבָּל עֶבֶד ׀׀ סחת יהודה ולקנני היהודים לבנות בית-׀׀ על-
 מקומו: ואני צויתי לבנותו קלו ולשום לב לעשות עם-שבי יהודה כו
 עד-השלמת בית-׀׀: וממשי ארם וקנען חק ינתן בשום-לב לאנשים כח
 האלה לקרבן לני לקרים ולאלילים ולקבשים: ועוד חטים ומלח כט
 ונין ושמן תמיד שנה שנה כאשר יאמרו הכהנים אשר בירושלם ל
 לפי תכן ההוצאה יום יום: למען יביאו נסכים לאל עליון בעד לא
 המלך וקניו והתפללו לחניהם: וצוה אשר אם-יעבר איש על-דבר מן-הכתוב או יקצרו וקח עץ מביתו ויתלה עליו ורכושו יהיה למלך: לב
 ובעבור זה גם ׀׀ אשר שמו נקרא שם ובעד כל-מלך ועם אשר ישלח ידו להקריע או לעשות רע לבית-׀׀ הוא אשר בירושלם: לנ
 אני המלך דרנגוש נתתי דת להיות כן בשום-לב:
 אז ששני סחת ארם וקנען ושטר בוני וסבריהום עשו את ז
 סקודות המלך דרנגוש: ויעמדו על-מלאכת הקדש ויעשו בשום-ב
 לב לרב עם-וקני היהודים וקנידי המקדש: ותצלח מלאכת הקדש ג
 בגבואת חני וזכרנה הנביאים: ויכלו אותה כמצות ׀׀ אלהי ישראל ד
 וכסקדת בורש ודרנגוש וארסתהשטא מלך פרם: וישלם הבית עד-ה
 שלשה ועשרים יום לחדש אדר בשנה הששית למלך דרנגוש: ו
 ויעשו בני-ישראל והכהנים והלויים ונתר בגי-הגולה המתחברים ז
 על-פי הכתוב בספר משה: ויקריבו לחקכת בית-׀׀ פרים מאה ח
 אילים מאתים קבשים ארבע מאות: ושעירי עזים לחטאת כל-ט
 ישראל שנים עשר למספר שבטי ישראל שנים עשר: ויעמדו
 הכהנים והלויים לבושים במשמרותיהם על-עבודת ׀׀ אלהי ישראל י
 על-פי ספר משה והשערים על-כל-שער: ויעשו בני-ישראל מן-ה
 הגולה את-הססח בארבעה עשר לחדש הראשון כאשר הסתהרו יא
 הכהנים והלויים באחד: וכל-בני הגולה לא הסתהרו כאשר הלויים יב
 באחד קלם הסתהרו: וישקמו הססח לכל-בני-הגולה ולאחיהם

כו חדא (=אחד), כמו שהוא בעי (על). - עם-שבי. τῶν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας (=עם- אשר משבי), קרא בשיין ולא בסיין (כמו שהוא בעזרא ו' ח': עם-שבי=עם זקני). - כט- צרכי קרבן תמיד (ע' שמות כ"ט מ'). - והתפללו לחניהם. הווה מקרא י"ב י"א. - ג- ונגידי המקדש. ἱεροστάταις. - בגבואת. προσφθευόντων והשוה עזרא ו' י"ד ח - בגבואת - בביתו). - עד-שלושה ועשרים יום. וכן אצל יוספוס (קדמ' י"א ד). אבל

יג הכהנים וְלָהֶם: וַיֹּאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִן־הַגּוֹלָה כָּל־הַנֶּבֶדֶל
 יד מִתְעַבּוֹת גּוֹי הָאָרֶץ לְדָרֵשׁ לִי: וַיַּעֲשׂוּ אֵת חַג־הַמִּצּוֹת שֶׁבַעַת יָמִים
 טו בְּשִׂמְחָה לִסְנֵי יי: כִּי הִסֵּף לֵב מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֲלֵיהֶם לְסוּק וְדִיָּהֶם
 בְּמִלְאֵת יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

ח וְאַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמַלְכוּת אֲרַתְחַשְׁתָּא מֶלֶךְ־פָּרְס כָּא
 ב עֲזָרָא בְּנֵי־שִׁרְיָה בְּנֵי־עֲזָרְיָה בְּנֵי־חֶלְקִיָּה בְּנֵי־שְׁלֹום: בְּנֵי־צְדוּק בְּנֵי־אֲחִישׁוּב
 ג בְּנֵי־אֲמֵרְיָה בְּנֵי־עֲזָרְיָה בְּנֵי־מֵרְיֹות בְּנֵי־זַרְחָדָה בְּנֵי־זִיזַי בְּנֵי־רִבְקָי בְּנֵי־אֲבִישׁוּעַ
 ד בְּנֵי־שִׁינְקַם בְּנֵי־אֶלְעָזָר בְּנֵי־אֶבְרָם הַכֹּהֵן הָרִאשׁ: הוּא עֲזָרָא עָלָה מִבָּבֶל
 ה והוא־סוֹפֵר מֵהִיר בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְדֻ־לוֹ
 ה הַמֶּלֶךְ כְּבוֹד כִּי מָצָא חֵן לְעֵינָיו בְּכָל־בְּקָשָׁתוֹ: וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ מִבְּנֵי־
 ו יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַכֹּהֲנִים וּמִלְוִיִּם וּמִשׁוֹבְרֵי־יָם וּמִשׁוֹעֲרִים וּמִנְּתִינִים אֲל־
 ו יְרוּשָׁלַם: בְּשַׁנַּת־שְׁבַע לְמַלְכוּת אֲרַתְחַשְׁתָּא בַּחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא
 ז הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְמֶלֶךְ וַיָּצְאוּ מִבָּבֶל בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן וַיָּבֹאוּ
 ז בְּיַד־יי הַטּוֹבָה עֲלֵיהֶם: כִּי עֲזָרָא הָבִין לָקְבוּ מְאֹד לְבַלְתִּי חֲסֹר
 ח דָּבָר מִדְּבָרֵי תוֹרַת יי וּמִן־הַמִּצּוֹת לְלַמֵּד לְכָל־יִשְׂרָאֵל חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים:
 ח וַתָּבֹא גַם־בְּקִרְיָה כְּתוּבָה מֵאֵת אֲרַתְחַשְׁתָּא הַמֶּלֶךְ אֶל־עֲזָרָא
 ט הַכֹּהֵן וּמִקּוּרָא בְּתוֹרַת יי וְהָ פֶתֶשׁנֹן הַכְּתָב: אֲרַתְחַשְׁתָּא הַמֶּלֶךְ
 י לְעֲזָרָא הַכֹּהֵן וּמִקּוּרָא בְּתוֹרַת יי שְׁלֹום: בְּשָׁשְׁמִי מֵתוֹךְ אֶהְבֵּת אֲדָם
 יא צְוִיִּיתִי אֶת־הַמִּתְנַדְּבִים מֵעַם הַיְּהוּדִים וּמִכֹּהֲנִים וּמִלְוִיִּם אֲשֶׁר בְּמַלְכוּתֵנוּ
 יא לְלָקֵת אִתָּךְ לִירוּשָׁלַם: אֲשֶׁר יִתְגַּדֵּב יִלְךְ כְּרַצּוֹנִי וְרַצּוֹן שֶׁבַעַת אוֹהְבֵי
 יב וַיִּוְצְצִי: לְמַעַן יָרְאוּ אֶת־הַנְּעֻשָׁה בִיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם עַל־פִּי תוֹרַת יי:
 יג וַיּוֹכִילוּ מִתְּנוֹת לִי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי אֲנִי וְאוֹהְבֵי לִירוּשָׁלַם וְכָל־הַזֹּהָב
 וְהַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ בָּבֶל לִי לִירוּשָׁלַם עַם־נְדָבַת הָעָם לְמִקְדָּשׁ

טו בעזרא ז ט"ו: עד יום תלתה. - מלך אשור. תאר הוא לדריוש על שם חלק ממלכותו, על הדרך שכורש (עזרא ה' י"ג) וארתחשטא (נחמ' י"ג ו') מכונים מלכי בבל. -

ח א-ט ליו. עלית עזרא - רשימת העולים - ביטול נשואי תערובות (= עזרא ז' א-ה מ"ד).

ח א ואחר הדברים האלה. לאחר כמה זמן. למן השנה הששית לדריוש ועד השביעית לארתחשטא. - ארתחשטא. יוספוס (קדמ' י"א ד') כותב במקומו כמבוזי, ואין להכריע אם היה כך בספרו או שמסברה תיקן. - והוא סופר מהיר. והוא כסופר מהיר (היה) = ὡς γραμματεὺς εὐφυῆς, והלשון εὐφυῆς ענינו בעל נטיה טבעית טובה (יוספוס החליף לשון זה בלשון ἁπλῶς ἔμπειρος (=מנוסה בכשרון, בקי גדול). - בחדש החמישי. בחדש אב באו ירושלימה. - כיד-ה' הטובה עליהם. ביוזנית: בְּשׁוּעָה שְׁנִתְקָה להם מאת ה'. - הכין לבבו מאד. πολλὴν ἐπιστήμην περιεῖχεν (=הבין לרב). -

יד :: אלהיהם אשר בירושלם: והנהב והבסוף לקרים ולאילים ולקבשים
 טו ולכל אשר לאלה: להקריב וקחים על-מנבח במקדש לאלהיהם
 טז אשר בירושלם: וכל אשר תרצה אתה ואחיה לעשות בנהב ובבסוף
 יז מעשה כרצון אלהיה: וכלי קדש :: הנותנים לה לעבודת מקדש
 יח אלהיה תתן לפני אלהים בירושלם: והשאר אשר יעלה על-לבה
 יט לעבודת מקדש אלהיה תתן מאוצר המלך: ואני ארתחששתא המלך
 צויתי לגזברי ארם ויגזעו כי-כל-אשר ישאל עזרא הכהן והקורא
 כ בתורת אל-עליון ותנו לו בשום-לב עד-בסוף בקרים מאה: וכן עד-
 כא חטים כורים מאה ויין בתים מאה ומלח לרב: הכל לפי תורת
 אלהים ויבא תמיד לאל-עליון כי-למה יהנה קצף על-מלכות המלך
 כב ויבניו: ולקם מודיעים כי לכל-הפנהים והלונים והמשוברים והשופרים
 ונתתינים ולעובדי המקדש הזה כל-מסים וכל-משא אחר לא יהנה
 כג ואין שלטון לאיש לשים עליהם: ואתה עזרא בקממת האלהים
 תמנה שופטים ודינים ודנו בכל-ארם ויגזעו לכל-יודעי תורת אלהיה
 כד ואשר לא ידעו תלמדם: וכל-אשר יעבר על-תורת אלהיה ודת-
 המלך מהרה יענש אם-מנות ואם-מלקיות או ענש בקסף או לבית-
 כה האסורים: ויאתר עזרא הסופר ברוד הוא :: אלהי אבותי לבדו
 כו אשר נתן קזאת בלב המלך לכבד את-ביתו אשר בירושלם: ועלי
 כז הטה חסד לפני המלך ויועציו וכל-אזכריו ושריו: ואני התחזקתי
 ביה: :: אלהי עלי ואקבצה מישראל אנשים לעלות עמי:
 כח ואלה הראשים לבית-אבותם והתינסשם העולים עמי מבבל
 כט במלכות ארתחששתא המלך: מבני סינחם נרשם מבני איתמר
 ל דנאל מבני דויד חשוב בן-שכניה: מבני סרעש זכריה ועמו
 לא נרשמו וקרים מאה וסמשים: מבני סחת מואב אלהיזעני בן
 לב זרהיה ועמו וקרים מאתים: מבני ותוא שכניה בן-יחואל ועמו
 וקרים מאתים מבני עדין עבד בן-יונתן ועמו וקרים סמשים:
 לג-לד מבני עילם ישעיה בן-שתליה ועמו וקרים שבעים: מבני שפטיה
 לה ובדניה בן-מיקאל ועמו וקרים שמונים: מבני יואב עובדיה בן

יח-ט יעלה על-לבך. ὑποπίπτει σοι לשון ירידה, נפילה. - ישאל. ביוונית: ישלח (ἀποστείλει).
 כ ונראה שישאל בשלח נתחלף לו (השזה עזרא ו' כ"א). - אחר היין חסר: ושמן בתים מאה. -
 כג-לב אל סקידי פרס שבא"י הוא מדבר (השזה עזרא ו' ו' ואילך). - ותוא. ביוונית Ζαθούης.

לו יחיאל ועמו זכרים מאתים ושמנה עשר: מבני בניה שלומית בן
 לו יוספיה ועמו זכרים מאה וששים: מבני בכי זכריה בן-בכי ועמו זכרים
 לח עשרים ושמנה: מבני עוגר יוחנן בן-תקשן ועמו זכרים מאה ועשרה:
 לט מבני אדניקם האחרונים ואלה שמותם אלישלט ועזאל ושמעיה
 ט ועמקם זכרים שבעים: מבני בגי עימי בן-זכריה ועמו זכרים שבעים:
 מט ואקבצם אל-הנהר הנקרא אהוא ונחנה שם ימים שלשה
 טג-טג ואבינה קהם: ומהכהנים ומהלוים לא-מצאתי שם: ואשלחה אל-
 אדניעזר ואריאל ושמעיה ואלנחן ונריב נתן אלנחן זכריה ומשלם
 טד הראשים והמבוינים: ואמר להם ללכת אל-אדו הראש בבססיה המקום:
 טה ואשימה בסיהם דברים אל-אדו ואל-אחיו ואל-גוברי המקום
 טו להביא-לנו משרתים לבית יי אלהינו: וביאו לנו כנד יי אלהינו
 המורה עלינו אנשי-שכל מבני מחלי בן-לוי בן-ישראל את-שרביה
 טז ובגיו ואחיו שמנה עשר: ואת-השביה וישעיה אחיו מבני חנניה
 טח ובניהם זכרים עשרים: ומן-הנתינים שנתן דויד והשירים לעבודת
 מט הלוים נתינים מאתים ועשרים קלם נקבו בשמות: ואקרא שם
 נ צום על-הנהר לפני יי אלהינו: לבקש ממנו דרך ישרה לנו
 נא ולטפנו אשר עמנו ולמקננו כי בשתי לשאל מן-המלך חיל
 נב ושרשים ללותנו בטח מאונב בדרך: כי אמרנו למלך כי כח
 נג יי אלהינו הוא על-מבקשיו לכל-טובה: ונשב ונתפלל אל-יי:
 נד אלהינו על-זאת ונעתר לנו: ואבדילה משרי הכהנים שנים עשר
 נה איש ואת-שרביה וחסביה ועמקם מאסיהם עשרה איש: ואשקלה
 להם את-הבסס ואת-הזהב ואת קלי-הקדש לבית יי אלהינו אשר
 נו הרימו המלך ויועציו והשירים וכל-ישראל: ואתן להם במשקל
 כסף כפרים שש מאות ותמשים וכלי-כסף כפרים מאה וזקב
 כפרים מאה וכלי-זקב עשרים וכלי-נחשת מנחשת-מבחר מבריקים

לב ובסורי זתופ. - יעואל. Iεουήλ, ובעזרא ח' ייג יעואל (ביוד אחר העי'ן). -
 מט א הוא. Eiea (כך לפי נוסח L, ובשאר נוסחאות נשתבש Oeβan, ובסורי כאן תאראן
 ובפיס תארתא). ויוספוס (קדמ' י"א ה' ב') מסר בלשון כללי: עזרא קבץ את הבאים מן
 מג הגולים אל עבר פרת (εις τὸ πέραν τοῦ Εὐφράτου). - והמבינים. καὶ ἐπιστήμονας,
 מד כלו' והחכמים. - ואוציאה אותם. לשון שליחות הוא, וביוונית נמסר: ואמר אליהם ללכת
 מט אל-אדו. - בכספיא המקום. ביוונית ניתן שם המקום: Γαζοφυλάκιος (=שומר האוצר,
 וכן בסורי: דנטר בית גזא), אם כן גזר השם כספיא מן כסף. - צורת פסוק מט ביוונית: ואקרא
 שם צום לנערים לפני ה' אלהינו. ונראה שנהר בנער נחלהף לו (השוה עזרא ח' כ"א). -
 נז וכלי-זהב. χρυσώματα, ובעזרא (ח' כ"ז, והשוה שם א' י'): וכפורי זהב. - צפירי

נו בָּזְקָב בָּלִים שְׁנַיִם עָשָׂר: וְאִמְרָה אֲלֵיהֶם אַתֶּם קָדַשׁ לַיהוָה וְהַכֹּלִים
 נה קָדַשׁ וְהַכֹּסֶפֶת וְהַזָּהָב נְדָבָה לַיהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם: שִׁקְרוּ וְשִׁמְרוּ עַד-
 תִּשְׁקְלוּ לִפְנֵי שְׂרֵי הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְשְׂרֵי הָעֲבֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם
 נט בְּלִשְׁבֹּת בֵּית-יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: וְנִקְבְּלוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֶת-הַכֹּסֶפֶת
 וְאֶת-הַזָּהָב וְאֶת-הַכֹּלִים לְהָבִיא יְרוּשָׁלַם לְבֵית יְיָ:
 ס וְנִסְעָה מִגֹּבֶר אֶהְיָ בְּשָׁנִים עָשָׂר לְחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְגִלְדָּה
 לִירוּשָׁלַם בְּיַד יְיָ אֱלֹהֵינוּ הַחֲזִיקָה עֲלֵינוּ וַיַּצִּילֵנוּ מִכָּל-אוֹיֵב בְּדַרְךָ
 סא וְנָבִיא יְרוּשָׁלַם: וַנִּשָּׁב שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה וַיְבִיִם הַרְבִּיעִי נֶאֱשַׁל הַכֹּסֶפֶת
 סב וְהַזָּהָב וַיִּנְתֵּן בְּבֵית יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל-יַד מְרִמֹּת בֶּן-אֹוֹרִיָּה הַכֹּהֵן: וְעָמֹ
 אֶלְעָזָר בֶּן-שִׁינָהֻם וְעִמָּהֶם הָיוּ יוֹנָדָה בֶּן-יִשׁוּעַ וְנוֹעַרְיָה בֶּן-רַבְנִי
 הַלְוִיִּם הַכֹּל בְּמִסְפָּר וּבְמִשְׁקָל וּבְקִטְבֵּי כָל-הַמִּשְׁקָל כִּשְׁתֵּי הַהֵיאוֹ:
 סג וְהַכֹּסֶפֶת מִן-הַגּוֹלָה הַקְּרִיבוּ עֲלוֹת לְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל פָּרִים שְׁנַיִם-עָשָׂר
 כד עַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה כִּבְשִׂים שְׁבַעִים וְשָׁנַיִם אֲסִירֵי
 כה שְׁלָמִים שְׁנַיִם-עָשָׂר הַכֹּל עוֹלָה לַיהוָה: וַיִּתְּנוּ אֶת-דָּמֵי הַמִּלָּךְ לְאַחַשְׁדָּרְשָׁנִי
 הַמֶּלֶךְ וְלַסַּחֲוֹת אָרָם וּבְנָעַן וּבְכַרְדִּי אֶת-הַקֶּסֶם וְאֶת-בֵּית-יְיָ:
 סו-סז וַיְכַלּוּת אֵלֶּה נִגְשׁוּ אֵלַי הַנְּשִׂאִים לֵאמֹר: לֹא נִבְרָחָנוּ עִם-
 יִשְׂרָאֵל וְהַשָּׂרִים וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מִעַמִּי-הָאָרֶץ הַנְּקֻרִים וּמִתְעַבְוֹתֵיהֶם
 סח הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרָזִי וְהַיְבוּסִי וְהַמּוֹאָבִי וְהַמִּצְרִי וְהָאֲדוֹמִי: כִּי-נִשְׂאוּ
 מִבְּנוֹתֵיהֶם לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְהִתְעַרְבוּ וְרַע הַקָּדַשׁ בְּעַמִּי הָאָרְצוֹת
 סט הַנְּקֻרִים וְנִדְּ הַשָּׂרִים וְהַסֹּנְגִים הַזֶּהָה בַּמַּעַל הַזֶּה רִאשׁוֹנָה: וּבְשִׁמְעִי
 אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה קָרַעְתִּי אֶת-בְּגָדֵי וַיִּמְעִילוּ וְאִמְרָשָׁה מִשְׁעַר רִאשִׁי
 כז וַיִּקְנִי וְאִשְׁכָּה דוֹאֵג וְעֲצוּב: וַיִּאָּסְפוּ אֵלַי כָּל-חֵרֶד בְּדַרְבֵּי יְיָ אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי מִשׁוּמֵם עַל-הַמַּעַל וְאִשְׁכָּב עֲצוּב עַד לְמִנְחַת הָעֶרֶב:
 ע וְאָקוּם מִן-הַסַּעֲגִית קְרוּעַ-בְּגָדִים וַיִּמְעִיל וְאִבְרָשָׁה עַל-בְּרַכִּי וְאִבְרָשָׁה
 עא-עב עִנְכָּסִי אֶל-יְיָ וְאִמְרָה: יְיָ בִּשְׁתִּי וְנִקְלַמְתִּי לְסָנְיָה: כִּי-עֲזוֹנֹתֵינוּ רַבּוּ
 עג לְמַעַלָּה מֵרִאשׁוֹנוֹ וְאִשְׁמַתְנוּ נְדָלָה עַד לְשָׁמַיִם: מִיָּמֵי אֲבוֹתֵינוּ וְאַנְחָנוּ
 עד בְּאִשְׁמָה גְדוֹלָה עַד-הַיּוֹם הַזֶּה: וּבְעֲזוֹנֹתֵינוּ וּבְעֲזוֹנוֹת אֲבוֹתֵינוּ נִתְּנוּ
 אֲנַחְנוּ וְאֲחֵינוּ וּמְלִכֵינוּ וְכֹהֲנֵינוּ בְּיַד מַלְכֵי הָאָרֶץ לְחֹרֵב וּלְשָׁבִי

20-ש ל מ ים. τράγους ὑπὲρ σωτηρίου. ועזרא ח' ליה צפירי חטאת. - ויכבדו. = ונשאו ועזרא
 סו-סז ח' ליה. - וככלות אלה. כלו' לאחר הדברים האמורים קודם לכן. - ומעילי. מעיל הכהונה
 עד (τὴν ἐργὴν ἐσθίειν). - נתנו ונאחזנו ונאחינו. ביווני: οὐκ ἐσθίμεν παρὰ τὸ ἔσθθαι

עה ולבנה בבשת פנים כהיום הנה: ועתה כמעט-רנע היתה לנו תחנה
 עו מאתה :: להשאיר לנו שרש ושם במקום קדשה: ויהאיר גרנו
 עז בבית :: אלהינו ולתת-לנו מהנה בשעת עבודתנו ובעבודתנו לא
 עח נעזבנו מאת :: אלהינו: ונמ-עלינו חסד לפני מלכי סרם לתת-לנו
 עט מהנה: ולרומם את-בית :: אלהינו ולקומם את-הרבות ציון ולתת-
 ס לנו גדר ביהודה ובירושלם: ועתה מה-נאמר :: אחר-זאת
 עברנו על-מצותיה אשר נתת ביד עבדיך הנביאים לאמר: הארץ
 ס אשר אתם באים לרשתה ארץ גדה היא בגדת עמי הארצות
 סא ובתעבותיהם אשר מלאוה: ועתה בנומיקם אלתתנו לבניהם
 סב ובנותיהם אלתשאו לבניהם: ולא-תךרשו שלומם עד-עולם למען
 סג תחוקו ואכלתם את-טוב הארץ והורשתם לבניהם עד-עולם: ואחרי
 סד כל-הבא עלינו במעשינו הרעים ובחטאתינו הגדולים ואתה ::
 סה תקלת את-אשמותינו: ונתת לנו שרש קנה הנשוב להסר תורתך
 סו ולהתחזק בתעבות עמי-הארץ: הלא תאנח-בנו לכלותנו עד לאין
 סז שרש ונרע ושם: :: אלהי ישראל צדיק אתה כי-נשאר לנו שרש
 סח כהיום הנה: הננו לסניה באשמותינו ואין לעמד לסניה כהן:
 סט ובהתפלל עזרא ובהתודותו בוכה ומתנפל לפני בית האלהים
 ע נקבצו אליו מירושלם קהל רב-מאד אנשים ונשים וילדים כירבנו
 עא העם הרבה בכה: ויען שכנגה בן-יחיאל מבני ישראל ויאמר לעזרא
 עב אנחנו מעלנו בני ונושב נשים נבריות מעמי הארץ ועתה יש-
 עז תקנה לישראל על-זאת: נכרת-ברית לנו להוציא את כל-נשינו
 עא מן-הנברים עם-בניהן כאשר נוצפת אתה וכל-הסרדים בתורת ::
 עב ויקומו ויאמרו לעזרא קום והשלם: כי-עליה הדבר ואנחנו עמה
 עג חזק ועשה: ויקם עזרא וישבע את-שרי הכהנים והלויים וכל-
 עד ישראל לעשות כדבר הנה וישבעו:
 עה ויקם עזרא מלפני בית האלהים וילך אל-לשכת יהוהקן בן-
 עו אלישיב: וילן שם לחם לא-אכל ומים לא-שתה מתאבל על-מעל
 עז הקהל הגדול: ונעבירו קול בכל-יהודה וירושלם לכל בני העולה

עה-עח ἀδελφοί, ובעזרא ט' ו': נתנו אנחנו - שרש ושם. בעזרא ט' ח': ימרו - גדר. לשון
 עה-עט חיווק ומשען (= στερέωμα). שרש. בעזרא ט' יג': מליטה. - יש-תקוה. בעזרא י' ב':
 יש-קנה. שם מתורגם ὑπομονή, ואולי ἐπάνω, שלכאן שיבוש הוא מאותה התיבה. -

ד להקבץ ירושלים: וכל אשר לא-יבוא לשנים או לשלשת הימים בעצת הזקנים היושבים ראש יתרום כל-רכושו והוא יבדל מקהל הגולה:

ה ויקבצו כל-אנשי יהודה ובגמין בשלשה ימים לירושלם הוא

ו חרש התשיעי בעשרים בחדש: וישבו כל-הקהל בקרוב בית

ז האלהים מרעידים מהגשמים הבאים: וקם עזרא ויאמר אליהם אתם מעלתם ותושבו נשים נקריות להוסיף אשמה על-ישראל:

ח-ט ועתה תנו תודה וקבוד לני אלהי אבותיכם: ונשו רצונו והקדלו מעמי הארץ ומן-הנשים הנקריות: ונענו כל-הקהל ויאמרו בקול

יא גדול בן בךרף געשה: אכל הקהל רב והעת גשמים ואין בני בם לעמד בחוץ והמלאכה לנו לא-ליום אחד ולא לשנים כר הרבינו לששע בדרך הזה: נעמדו נא שרינו לכל-הקהל וכל אשר במשבותינו אשר להם נשים נקריות יבואו לעתים מזמנות: ומכל-מקום עמהם הזקנים והשוטמים עד-שוב סרוף-אף יי ממנו על-הדרך הזה: ויתן בן-געשהאל ויחונה בן-תקנה עמרו על-זאת ומשלם ושבתו הלוי עזרום: ונעשו ככל הדרך הזה בני הגולה:

טו ויבדל לו עזרא הכהן אנשים ראשי בית אבותם כלם בשמות

יז וישבו יחד ביום אחד לחדש העשירי לדרוש הדרך: ויכלו ככל על-האנשים אשר הושיבו נשים נקריות עד יום אחד לחדש

יח-יט הראשון: וימצאו מן-הכהנים אשר הושיבו נשים נקריות: מבני ישוע בן-יוצק ואחיו מעשנה ואליעזר ונריב וגדלה: ויתנו ידם להוציא נשיהם ונקריבו אילים לכפר על-אשמתם: ומבני אמר חגי וזכריה ומעשנה ושמעיה ויחאל וצנה: ומבני פסחור אליועני מעשנה ישמעאל ונתנאל ויוזבד ואלעשה: ומן-הלויים יוזבד ושמעי וקלנה הוא קליטא ופתחה ויהודה ואליעזר: ומן-המשוברים

כ-כז אלשיב: מן-השוערים שלום וטלם ואורי: ומישאל מבני סרעש ירמיה וצנה ומלכנה ומזמן ואלעזר ומשבה ובניה: ומבני עילם מתנה וזכריה ויחאל ועבדי וירמות ואלנה: ומבני ותוא אליועני

ט ד-ו י חרם. ביונית ἀνερωθήσονται=יקחו למקדש. מהגשמים. =διὰ τὸν... χεϊμῶνα

יב-יז מהחרף. - יעמדו-נא. ישארו בירושלם. - הושיבו. ἐπισυνέχουντας (=החזיקו). -

כז ירמיה. Iereμίας, ובעזרא י' כ'ה במנה, ונראה שהוא צורה שניה של השם ירמיה. -

כח וועזיזוא. כן למי עזרא י' כ'ז, וכאן Ζεραδίας (וכן בסורי: זרדיא). ויש נוסחאות Ζεραλιας

כט אֶלְיָשִׁיב מִתְּנֵיָה וְרִמּוֹת וְנָדָר וְעֹזִיָּא: וּמִבְּנֵי בְּכִי יְהוֹחָנָן וּמִנְּנֵיָה
 ל וְזַבִּי וְעַתְלִי: וּמִבְּנֵי קְנִי מִשְׁלָם מַלְיֹד עֲדָיָה יָשׁוּב וְיִשְׂאֵל וּרְמֹת:
 לא וּמִבְּנֵי סַחַת מֹאֵב עֲדָנָא וּמִעֲשָׂיָה קָלָל וּבְנֵיָה מִתְּנֵיָה וּבְצִלְאֵל וּבְנֵי
 לב וּמִנְּשָׂה: וּמִבְּנֵי עֲנָן אֶלְיוֹן יִשְׂיָה וּמִלְכָּיָה וּשְׁמַעְיָה וּשְׁמַעוֹן בְּנֵימָן
 לג מַלְיֹד שְׁמַרְיָה: וּמִבְּנֵי חָשׁוּם מִתְּנֵי וּמִתְּנֵיָה וְנָדָר וְאֶלְיָסְלַט וּמִנְּשָׂה
 לד וּשְׁמַעִי: וּמִבְּנֵי קְנִי יְרַמְיָה מַעֲרִי עַמְרָם יֵאוּאֵל בְּנֵיָה בְּדָיָה וְיוֹנָה
 וּרְמֹת וְאֶלְיָשִׁיב וּמִתְּנֵיָה מִתְּנֵי וְיַעֲשׂוּ מִבְּנֵי קְנִי שְׁמַעִי שְׁלֹמֹה
 לה נָתָן וְעֲדָיָה וּמִבְּנֵי זַבִּי שְׁשִׁי שְׂרִי עֲזַרְאֵל שְׁלֹמֹה שְׁמַרְיָה שְׁלוֹם
 לו אַמְרָיָה יוֹסֵף: מִבְּנֵי נָבוּ יַעֲיָאל מִתְּנֵיָה וְנָדָר זַבְיָנָא עֲדִי יֵאוּאֵל בְּנֵיָה:
 לו כֹּל-אֵלֶּה נָשְׂאוּ נָשִׁים נְכָרִיּוֹת וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָן וְאֶת-בְּנֵיהֶן:
 לו וַיָּשׁוּבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּמִיִּשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם וּבְאֶרֶץ בְּאֶחָד
 לח לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֲרִיָהֶם: וַיֹּאקְסוּ כֹּל-הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד
 למ אֶל-הַקְּרוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר-הַמּוֹנָח לְבָיִת: וַיֹּאמְרוּ לְעֹרָא הַכֹּהֵן
 הֲרֹאשׁ וְהַקּוֹרָא לְהִבְיֹא אֶת-סֵסֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר נָתַן מֵאֵת יְיָ
 ט אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל: וַנִּבְיֹא עֹרָא כִּהֵן הֲרֹאשׁ אֶת-הַתּוֹרָה לִפְנֵי כֹל-
 טא הַקָּהָל מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה וּלְכֹל-הַכֹּהֲנִים לְשַׁמֵּעַ אֶת-הַתּוֹרָה בְּיוֹם
 ס אֶחָד לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי: וַיִּקְרָא-בּוֹ בְּקְרוֹב לִפְנֵי שַׁעַר-הַבַּיִת מִן-
 סב הָאֹר עַד-מִחְצִית הַיּוֹם נֹגֵד הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְאֹנִי כֹל-הָעָם אֶל-
 סג סֵסֶר הַתּוֹרָה: וַיַּעֲמֵד עֹרָא הַכֵּהֵן וּקוֹרָא הַתּוֹרָה עַל מִגְדֵּל-עֵץ
 סד אֲשֶׁר עָשׂוּ לְדָבָר: וַיַּעֲמֵד אֶצְלוֹ מִתְּנֵיָה שָׁמַע עֲנָנִיָה אֹרְיָה חִלְמָיָה
 טו מִעֲשָׂיָה עַל-יְמִינוֹ: וּמִשְׁמָאלוֹ עֲדָיָה מִיִּשְׂאֵל מִלְכָּיָה חָשׁוּם חִשְׁבֻּדָּיָה
 טז זְכָרְיָה מִשְׁלָם: וַיִּסְתַּח עֹרָא אֶת-סֵסֶר הַתּוֹרָה לְעֵינֵי הָעָם וַיָּשָׁב
 טז בְּקִבּוּד לִפְנֵי קָלָם: וּבִקְשָׁתוֹ אֶת-הַתּוֹרָה עָמְדוּ קָלָם נְכוּנִים וַיִּבְרְךְ
 טז עֹרָא אֶת-יְיָ הָאֱלֹהִים הַגָּדוֹל: וַיַּעֲנוּ כֹל-הָעָם אָמֵן וּבְנִשְׂאָם
 טח יְדִיָהֶם לְמַעַלָּה נִסְלוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לַיְיָ: וַיִּשׁוּעַ וּבְנֵי וְשִׁרְבֵיָה וּמִן

ל-לר Zardias - וישאל. και Ἰασάηλος, ובעזרא י' כיס ושאל. - יאוואל. Ιουίλ. בעזרא י'
 ליד ואואל. - ויוונה. και Ἰωνας, ובעזרא שם: וניה. -

ט ליו-ניה. קריאת החזרה על ידי עזרא ורושם הקריאה (=נהמיה ו' ע"ב-ח' ייג).

ל-טא הכהן הראש. ὁ ἀρχιερεὺς (וכן בפ"מ ומ"ט), כמו בדה"ב י"ט י"א. - שער-
 סב הבית. בנחמ' ח' ג' שער-המים. ויעמד. על כרחנו נפרשהו לענין תפיסת מקומו על המגדל,
 מג-מה שהרי אח"כ (בפמ"ה) ישב. - עננייה. Ἀνανίας, ובנחמיה ח' ד' ענייה. - בכבוד. ἐπιδόξως.

עקוב שבתי הודיה מעשיה וקליטא עזרה ויוזבד חנן סלאיה
 הלויים מבינים את-תורת יי ויקראו לפני העם את-תורת יי
 בקרשם את-המקרא:

מט ויאמר התרשטא אל-עזרא כהן הראש והספר וללויים המבינים
 נ את-העם לכל: היום קדוש הוא לי וקלם בכו בשמעם את-דברי
 נא התורה: ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו
 נב מנות לאין נכון לו: ביקדוש היום לי ואל-תעצבו כי יי וסארכם:
 נג-נד והלויים אמרו לקל-העם לאמר היום קדוש אל-תעצבו: וילכו קלם
 לאכל ולשתות ולשמח ולתת מנות לאין נכון לו וישמחו מאד:
 נה כי הבינו בדברים אשר הורו להם ויאספו וכיום השני ראשי
 האבות לקל-העם והכהנים והלויים אל-עזרא הסופר להשקיל וחד
 אל-דברי התורה]:

מט-נה שמקום מושבו היה גבוה מכלם. - והספר. και ἀναγνώστη. - [- -] בתוספת זו
 שבפניה מסיימים הלטיני הקדום וולגאטה, על פי נחמיה ח' י"ג, כדי שיהא הענין נשלם.
 ויוספוס (י"א ה' ה') משלים הקיטוע בעברו לחגיגת חג הסכות שמונה ימים, אע"פ שהאסיפה
 היתה בראש השנה ולא בט"ו בתשרי. -